

Biedrība „Humanitārā perspektīva”

Vecāki - izglītības pasūtītāji

Mūsdienu vecāku
jaunā sociālā loma

Rīga 2006

Autori:

Sergejs Tancorovs, biedrība „Humanitārā perspektīva”
Bronislavs Zeļcermans, biedrība „Humanitārā perspektīva”
Elizabete Krivcova, biedrība „Humanitārā perspektīva”
Sigita Zankovska-Odiņa, Latvijas Cilvēktiesību centrs
Svetlana Djačkova, Latvijas Cilvēktiesību centrs
Olga Orlova, psiholoģijas un sabiedriskās komunikācijas eksperte
Oļegs Kulda, students ГУ-ВШЭ, Maskava
Kirils Frišenbruders, students ГУ-ВШЭ, Maskava
Romans Bobiļevs, students SSE, Rīga

Socioloģiskā un tiesiskā pētījumu materiāli tika izvietoti mājas lapā
www.organika.lv/ksp/gp un www.dialogi.lv

Redaktors Sergejs Tancorovs
© Humanitārā perspektīva. Rīga, 2006.
g.perspektiva@gmail.com

Finansiālu atbalstu projektam sniedza Baltijas-Amerikas partnerattiecību programma un Fridriha Eberta fonds.

Saturs

Ievads

- 1.sadaļa. Problēmsituācija. Kāpēc vecāku kļūšana par izglītības pasūtītājiem ir aktuāla.
- 2.sadaļa. Vecāku tiesības izglītības jomā
- 3.sadaļa. Problēmas, kas saistītas ar vecāku līdzdalību izglītības politikā
- 4.sadaļa. Socioloģiskā pētījuma „Vecāku līdzdalība izglītības politikā” rezultāti
- 5.sadaļa. Perspektīvie vecāku darbības virzieni izglītības jomā
- 6.sadaļa. Pamata jēdzienu vārdnīca vecākiem - izglītības pasūtītājiem

Pielikums 1. Četri soļi izglītības pasūtījuma virzienā. Materiāli mācību semināram
„Vecāki- izglītības pasūtītāji”

Pielikums 2. Mūsdienu izglītības vērtības

Pielikums 3 Sabiedriskā komunikācija un izglītības politika

Pielikums 4. LR likumdošana (izvilkumi)

Ievads

„Izglītības pasūtītāji - tā ir mūsdienu vecāku jaunā sociālā loma”. Balstoties uz šīs nostājas mēs piedāvājam uzsākt izglītības jautājumu risināšanu.

Pašlaik izglītībā pastāv liels daudzums sistēmas veida problēmu, kas rada nepieciešamību pēc jaunas pieejas, jauniem darbiniekiem, jauniem risinājumiem. Skolēnu vecāki var kļūt par to darbības subjektu, kurš atbilstoši sabiedrības attīstības virzienam izvirzīs izglītībai uzdevumus. Mēs esam pārliecināti, ka nav iespējams apzināties izglītībā pastāvošo situāciju, ja nedomājam par nākotnes sabiedrību, kurā dzīvos mūsu bērni un ar to saistītiem praktiskajiem uzdevumiem, kuru risināšana jāuzsāk jau šodien.

Rokasgrāmatā „Vecāki – izglītības pasūtītāji” mēs piedāvājam savu viedokli par izglītībā pastāvošo situāciju, nosakām problēmas un apzīmējam svarīgāko vecāku uzdevumu loku, kas jārisina vecākiem, uzņemoties izglītības sistēmā notiekošo procesu aktīvu dalībnieku lomu. Rokasgrāmata paredzēta vecākiem, kuri apzinās atbildību par bērnu nākotni, par nākamās paaudzes nākotni, lai palīdzētu izprast iespējas ietekmēt bērnu izglītības jautājumu risināšanu.

Rokasgrāmata tapusi projekta „Vecāku efektīva līdzdalība izglītības politikas veidošanā” rezultātā. Projekta ietvaros tika veikts tiesību pētījums „Vecāku līdzdalība izglītības politikā - tiesiskie principi”, socioloģiskais pētījums „Vecāku efektīva līdzdalība izglītības politikā”, notika ekspertu semināri, kas veltīti ar vecāku līdzdalību izglītības reformēšanā saistītām problēmām, projektēšanas seminārs „Vecāku loma izglītības politikā. Efektīvas līdzdalības formu projektēšana”, mācību seminārs „Vecāki – izglītības pasūtītāji”. Grāmatas pamatu veido visu minēto pasākumu un darbu materiāli, kā arī diskusijas starp Sergeju Tancorovu, Bronislavu Zeļcermanu un Elizabeti Krivcovu, kas notika biedrībā „Humanitārā perspektīva”.

Mēs izsakām pateicību Baltijas-Amerikas partnerattiecību programmai un Fridriha Eberta fondam par finansiālo atbalstu.

Mēs izsakām pateicību mūsu sadarbības partneriem: *sabiedrībai „Pilsonība – izglītība - kultūra”, Latvijas Cilvēktiesību centram, Sociālās ekonomikas fondam*, kā arī ekspertiem un visiem brīvprātīgajiem palīgiem - vecākiem, skolotājiem, izglītības sistēmas darbiniekiem, kuru atbalsts ļāva veikt šīs nozīmīgās un mūsu sabiedrībai aktuālās tēmas izpēti.

Biedrība „Humanitārā perspektīva”, 2006.g.oktobris

1. sadaļa

Problēmsituācija.
Kāpēc vecāku kļūšana
par izglītības pasūtītājiem
ir aktuāla

Sadaļas autors:
Sergejs Tancorovs

Situācija izglītībā. Problēmas

Izglītībā ir nepieciešamas reformas. Šādu secinājumu liek izdarīt jebkura esošās situācijas aspekta analīze. Reformu nepieciešamība ir acīmredzama, neatkarīgi no tā, vai runājam par skolēnu sagatavotības līmeni, jaunām pieejām apmācībai, lielāku uzmanību humanitārajām vai eksaktajām disciplīnām, profesionālo kadru līmeni, izglītības mērķiem, mācību valodu, vai par cilvēka filozofiju, valsts specializāciju un tās saimniecības organizāciju.

Izglītības problēmas tiek apspriestas dažādos līmeņos - tās apspriež filozofi, sociologi, pedagogi, psihologi, juristi, politiķi, publicisti. Slēdzieni, pie kuriem speciālisti nonākuši šo pētījumu un apspriešanas rezultātā, ļauj definēt sekojošas nozīmīgas problēmas:

1. Izglītības sistēma atražo iepriekšējā laikmeta vērtības, kuras vairs neatbilst mūsdienu prasībām pret mūsdienu cilvēku. Pie vērtībām, kuras tradicionāli atražo izglītības sistēma pieder zinātniskā domāšanas veida totālais raksturs; unifikācija - visiem mācīt visu (Jana Komenska doktrīna); individuālās pieejas trūkums, kas veicina sociālo apgādājamo rašanos; disciplinēšana – veidojot vienādus, likumus ievērojošus un lojālus pilsoņus ar paredzamām sociālām reakcijām.
2. Izglītība veic vairāk sociālas (brīvais laiks, saskarsme, sociālās vides veidošanās), nevis izglītojošas funkcijas.
3. Izglītība vairs nekalpo par „sociālo liftu”, diploms negarantē augsti apmaksātu darbu.
4. Izglītības sistēmā ir izplatīts skolēnu un pasniedzēju „sociālais līgums”, kas traucē objektīvām un formālām attiecībām starp zināšanām un skolēnu.
5. Skola un augstskola nenodrošina pienācīgu sagatavotības līmeni, stimulējot paralēla izglītības procesa rašanos. Plaši izplatīti ir īstermiņa kursi, privātnodarbības, *treniņi*, meistarības klases. Tādējādi, cilvēkiem par savu izglītību jāmaksā vairākas reizes.
6. Izglītība neveido skolēnu identitāti valsts līmenī.
7. Skolēnu domāšanas attīstība tiek aprobežota ar vienu domāšanas veidu - spriedumu, kad domāšana virzās pēc iepriekš noteiktas zinātniskas loģikas. Gan skolēniem, gan pasniedzējiem nav pieejamas tādas domāšanas formas, kā ietvaru, shēmu, ideju, ontoloģiju *noteikšana*; *transcendēšana* - iziešana ārpus noteiktiem rāmjiem, spriešanas telpu maiņa; *pašnoteikšana* - sevis un ārējā konteksta savstarpējā attiecināšana, domāšanas vai darbības robežu noteikšana.
8. Dažādu domāšanas *veidu* apgūšana tiek aizvietota ar domāšanas *produktu* - *zināšanu* apgūšanu. Tas neļauj absolventiem strādāt inovatīvās jomās. Savukārt, zināšanu apguve tiek aizvietota ar *ziņu* vai *informācijas* nodošanu un iegaumēšanu, mācību procesā netiek iekļauti loģiskie, loģiski-metodoloģiskie un filozofiskie priekšstati par zināšanām.
9. Izglītības reformatori aplūko skolas kā pasīvu objektu, kuru vada valsts un ar kuriem tā var pasākt jebko, ko uzskata par vajadzīgu. Turklāt netiek ņemts vērā tas, ka tādi objekti, kā skola var darboties kā subjekti - tie ir aktīvi, tiem ir sava vēsture, idejas, mērķi un to sasniegšanas veidi.

Šo problēmu detalizētai izskatīšanai nepieciešami īpaši pasākumi, tai skaitā esošās situācijas padziļināta analīze. Turklāt ir acīmredzami, ka izglītības sistēmai ir nepieciešamas izmaiņas. Problemātisks joprojām ir jautājums: kurš būs šo izmaiņu iniciators un pasūtītājs?

Latvijas situācija ir savdabīga ar to, ka nedz skolas, nedz vecāki, politiskās partijas, valsts institūcijas neapspriež izglītības problēmu kā jautājumu par valsts *nākotni* un kā jautājumu par cilvēka (paaudzes) tēlu, kas būs atbilstošs šai nākotnei. Šāda lietu kārtība neatbilst izglītības misijas būtībai, jo izglītība tika iecerēta kā institūcija, kas īsteno pamata koncepcijas, idejas, principus, kuriem jāsekmē jaunas pasaules iekārtas radīšana.

Vēl viena Latvijā pastāvošās situāciju raksturojoša īpašība ir tā, ka izglītības problēma netiek aplūkota kā *sabiedrības* problēma, kas ir kopīga visiem, kam rūp savu bērnu nākotne. Vecāki ir tendēti uztvert tikai privātus gadījumus: mans bērns ir nepietiekami centīgs (talantīgs), pedagogs

ir slikti sagatavots un viņam trūkst pieredzes, skola netiek pietiekami finansēta. Citos gadījumos problēma tiek skatīta tikai kā mācību valodas jautājums. Attiecīgi, uz nelabvēlīgo situāciju reaģē pārsvarā individuāli un lokāli: vecāki vāc naudu klases remontam, nolīgst privātskolotājus zināšanu pilnveidošanai mācību priekšmetos un sagatavošanai eksāmeniem, pieraksta bērnus dažādosursos (svešvalodu, datora programmēšanas, atmiņas attīstības, sporta sekcijās).

Valsts un vecāki – izglītības izmaiņu pasūtītāji

Pieņēmums, ka tieši valsts ir izglītības reformēšanas iniciators un subjekts, balstās vēsturiskajā pieredzē: pēdējo divu gadsimtu laikā – sākot ar 1803.g. Aleksandra Pirmā un līdz pat 2004.g. reformai Latvijā - valsts cenšas aktīvi piedalīties šajā procesā. Valstij ir pietiekama organizatoriskā kapacitāte - piemēram, likumdošanas mehānismi, autoritāte - lai ātri mobilizētu resursus, kas nepieciešami reformēšanai.

Taču pašlaik jautājums par valsts iespējām izglītības reformēšanā ir saistīts ar citu jautājumu: kādi spēki esošajā sabiedriskajā situācijā spēj visadekvātāk reaģēt uz mūsdienu vēsturiskajiem un kultūrsociālajiem izaicinājumiem? Ja valsts - tad kādai tai jābūt un kurš subjekts vai politiskais spēks veidos tai nepieciešamās īpašības? Ja tā nav valsts - tad kurš cits var, spēj vai ir apveltīts ar pietiekamu gribu, lai uzņemtos šo misiju?

Izglītībai sabiedrībā ir īpaša loma - veidot cilvēku piemērotu tai pasaulei, kurā viņš dzīvos. Bieži sastopama kļūda ir, ka apspriežot izglītību, netiek ņemts vērā tas, ka pasaule, kurā dzīvo vai dzīvos cilvēks nepastāv pati par sevi, bet tiek projektēta un ar to nodarbojas filozofija, kas formulē attiecīgās pasaules pamatprincipus un likumus. Tieši no šī apgalvojuma izriet pazīstamā tēze, ka pedagoģija ir noteiktas filozofijas prakse.

Shēma, pēc kuras jāstrādā valstij, var šķist vienkārša. Pastāv priekšstats par nākotni, kas attiecas uz cilvēku un sabiedrību - cilvēka projekts un sabiedrības projekts. Saskaņā ar šo priekšstatu tiek radīts inovatīvu mācību iestāžu tīkls. Ar laiku tie aizvieto vecās mācību iestādes. Atbildību par nākotni, kuru vispirms modelē, tad rada praksē, uzņemas valsts. Skola uzņemas atbildību par apmācības un sagatavošanas līmeni - par instrumentālo daļu, par līdzekļiem. Bet vecāki uzņemas atbildību par to, lai radītu bērnam apstākļus jaunu prasmju apguvei.

Taču ja valstij nav nākotnes vīzijas, nav projekta, tad situācija kļūst krietni sarežģītāka. Viss risks un visa atbildība jāuzņemas vecākiem un pašiem bērniem. Respektīvi uz tiem vecākiem, kuriem ir priekšstats par to, kādiem bērniem jābūt, kādas spējas viņiem jāveido, uz ko jātiecas.

Priekšstati par to, *kas izglītībai jāsniedz cilvēkam*, pašlaik ir visnotaļ raibi un daudzveidīgi.

Visizplatītākās prasības attiecībā uz izglītību ir sekojošas:

- veselība (pareiza ēdināšana, regulāra fiziskā slodze, norūdīšanās, svaigs gaiss);
- disciplīna (instrukciju un noteikumu ievērošana);
- komunikācija (valodu zināšana, spēja radīt par sevi pozitīvu priekšstatu);
- jaunrade (zīmēšana, mūzika, dejas, dizains);
- sekmes (vēlme būt labākajam, drosme, aktivitāte, piedalīšanās konkursos un olimpiādēs);
- „gudrība” (informētība, erudīcija, uzdevumu risināšana);
- rakstpratība (prasme korekti rakstīt, pārvaldīt datoru un citas prasmes, kas veido mūsdienu rakstpratības jēdzienu);
- statusa apziņa - vieta sabiedrībā (prasme pozicionēt sevi, ievērot robežas mijiedarbībā ar citiem sociālajiem slāņiem, zemāka statusa cilvēku nicināšana);
- uzņēmība (prasme pelnīt)

Prasības attiecībā uz izglītību, kas ir vērtīgas dzīvei sabiedrībā, taču nav populāras vecāku vidū:

- ekoloģiskums (prasme paredzēt savu darbību sekas un ierobežot savu brīvību);
- atbilstība morālei (kopīgās eksistences noteikumu ievērošana);
- tikumība (prasme izvirzīt savus personiskos mērķus un uzņemties atbildību par to sasniegšanu);
- refleksija (sevis, savu mērķu, darbību, situācijas analīze);
- domāšana (dažādu domāšanas operāciju pārvaldīšana);
- spēja būt līderim (iedvesmot citus uz darbību);
- organizācija (uzdevumu izvirzīšana citiem, dažādu cilvēku apvienošana noteikta rezultāta sasniegšanai);
- vadība (darbs ar citu cilvēku mērķiem);
- partnerattiecības (kopīga līdzdalība kopīgā lietā, spēja redzēt citos cilvēkos resursus, nevis konkurentus);
- pašrealizācija (sava aicinājuma meklēšana un sekošana tam);
- valstiskums (sevis un savas darbības mēroga samērošana ar valsts nozīmes uzdevumiem);
- taisnīgums (vienādu noteikumu izveidošana visiem un sekošana tiem);
- spēja sapņot (spēja iedomāties to, kā vēl nav);
- aristokrātisms (kalpošana augstiem mērķiem);

Prasības pret izglītību, kuras nosaka pašlaik pastāvošais valsts saimnieciskās organizācijas veids:

- izpildprasmes - norādījumu veikšana (pavēļu u instrukciju izpildīšana - armija, klerki, valsts ierēdņi);
- patērēšana (plaši reklamēto zīmolu iegādāšanās, spēja reaģēt uz preču un pakalpojumu reklāmu, pārdzīvojumu un sajūtu pirkšana);
- konkurence (sacensība par tiesībām būt pirmajam, citu uzskatīšana par potenciālajiem pretiniekiem).

Kas šajos prasību sarakstos ir patiesi vērtīgs, kas būtu jāatbalsta valstij, skolai, bet kas - ģimenei? Kas būtu jāiekļauj izglītības procesā, ko nodrošinātu atbilstošas tehnoloģijas, un vispārizglītojošo skolu darbā, bet kam jāpaliek ģimenes audzināšanas praksē?

Atbildēt uz šiem jautājumiem kļūs iespējams tikai tad, ja tiks atrisināts austāka līmeņa jautājums-**vai valstij vai skolām pastāv nākotnes (sabiedrības, valsts, cilvēka) projekts?** Tieši šis ir vecākiem būtiskākais jautājums. Ja nav projekta, vecākiem jācer tikai uz savu izpratni par to, kādiem jāklūst viņu bērniem. Šādos apstākļos vecākiem jāklūst par instanci, institūciju, subjektu - par tiem, kuri zina, **kā jābūt.**

Līdz ar šo atbildību vecākiem rodas tiesības noteikt, kādai jābūt apmācībai, un kas jā māca bērniem. Daļa vecāku īsteno šīs tiesības individuāli, sūtot savus bērnus uz kursiem, pie privātskolotājiem, individuālajiem treneriem vai piesakot viņus ārzemju izglītības programmām. Ar to visu nepietiek pilnvērtīgai izglītībai un tas neietekmē vispārējo situāciju izglītības sistēmā.

Vai vecāki ir gatavi uzņemties jaunu lomu - kļūt par izglītības pasūtītājiem? Vai viņi ir gatavi uztvert sevi kā valsts daļu, kā cilvēkus, kas veido šo valsti par labāko valsti savu bērnu un mazbērnu dzīvei? Vai viņi ir gatavi uztvert sevi kā kolektīvu, sabiedrisku struktūru, kas uzņemas šī uzdevuma izvirzīšanu un īstenošanu?

Meklējot atbildes uz šiem jautājumiem, vecākiem nāksies orientēties uz mērķiem un šiem mērķiem atbilstošu līdzekļu izveidošanu, nevis jau esošu praksi. Pēc mūsu domām, praktisko situāciju Latvijā nosaka tas, ka valsts demokrātiskās institūcijas ir mazattīstītas. Līdztekus pastāvošai vecāku vajadzībai pēc bērnu kvalitatīvas izglītības, vecākiem nav dažādu izglītības procesa ietekmēšanas veidu. Vecāki parasti nepozicionē (neuztver) sevi kā izglītības **pasūtītājus**,

pilnībā atdodot šo lomu valsts un privātajām struktūrām. Sīkāk par šo jautājumu tiek runāts 4. sadaļā, kur raksturoti socioloģiskā pētījuma rezultāti.

Šāda pasīva vecāku loma negatīvi ietekmē valsts ierēdņu un politiķu pieeju izglītības reformēšanai: vecāki netiek ņemti vērā ne tikai kā pasūtītāji, bet arī kā dialoga un diskusijas dalībnieki. Labākajā gadījumā vecākiem tiek skaidrota reformēšanas tehnoloģija, nesniedzot vispusīgu informāciju par reformu mērķiem, pārejas perioda problēmām, sekām, prognozējamo speciālistu tirgu, par prognozējamām izmaiņām skolēnu iespējās iegūt pamata kompetences un kvalifikācijas.

Mēs uzskatām par problēmu ne tikai to, ka trūkst valsts politiskās gribas dialoga veidošanai ar vecākiem kā izglītības pasūtītājiem, bet arī to, ka vecākiem trūkst priekšstatu par savām tiesībām un iespējamiem sadarbības veidiem ar valsts institūcijām reformu īstenošanai. Kādā veidā jāapspiež izglītības un reformu mērķi? Kādā veidā jāapspiež reformu īstenošanas problēmas? Kā jāapspiež izglītības kvalitāte? Uz šiem jautājumiem jāiegūst atbilde visiem vecākiem.

Mēs uzskatām, ka nepieciešami ir atbilstoši līdzdalības veidi, kas ļaus vecākiem iekļauties demokrātiskajā procesā, īpaši jau pārejas posmā, kad liela loma ir tiesiskiem jautājumiem (jautājumiem par abu pušu akceptu vecāku tiesībām piedalīties procesā). Tas ir īpaši aktuāli Latvijas situācijā, kur joprojām nav sagatavota likumdošanas bāze vecāku tiesību īstenošanai un, līdz ar to, lielāka loma ir ES pieņemto tiesisko principu izpratnei un ievērošanai. Taču arī esošajā situācijā Latvijas likumdošana paredz iespējas vecākiem un viņu organizācijām aktīvāk ietekmēt izglītības politiku. Sīkāk par šo tēmu lasiet 2. sadaļā.

2. sadaļa

Vecāku tiesības izglītības jomā

Sadaļas autori:
Elizabete Krivcova,
Sergejs Tancorovs

Vecāku līdzdalības regulējums Eiropas attīstītajās valstīs un salīdzinājums ar Latviju

Eiropas attīstītajās valstīs vecāku kā izglītības procesu dalībnieku tiesiskais stāvoklis būtiski atšķiras no Latvijas. Rietumeiropas valstu likumdošana nodrošina plašākas iespējas vecākiem ietekmēt izglītības procesus. Pie šāda secinājuma eksperti nonāca tiesību pētījuma „Vecāku līdzdalība izglītības politikā - tiesiskie principi”. Pētījumā tika analizēta piecu valstu – Francijas, Vācijas, Zviedrijas, Somijas un Latvijas likumdošana.

Visbūtiskākās *atšķirības* vērojamas sekojošos pamatnostādņēs, kas Eiropas attīstītajās valstīs nodrošina vecāku līdzdalību izglītības politikā:

- 1) Vecāki pilntiesīgi piedalās augstākajā konsultatīvajā institūcijā visos izglītības jautājumos;
- 2) Vecāku līdzdalības mērogs paplašinās, īstenojot izglītības politikas decentralizāciju;
- 3) Vecākiem tiek deleģēta atbildība un tiesības pieņemt lēmumus;
- 4) Pilnvaras tiek sadalītas profesionāļu, izpildītāju un vecāku- izglītības pasūtītāju starpā;
- 5) Vecāku savienību darbību regulē likums, kas nosaka to pilnvaras;
- 6) Likums nosaka klases sapulces kompetenci;
- 7) Likums nosaka gan vecāku, gan arī skolēnu tiesības.

1. atšķirība. Vecāki pilntiesīgi piedalās augstākajā konsultatīvajā institūcijā visos izglītības jautājumos

Francijas Augstākajā izglītības padome

Augstākā izglītības padome darbojas visu līmeņu izglītības politikas jomā - no skolas līdz universitātei. Padome ir institūcija, kas pārstāv cilvēkus un organizācijas, kuriem ir saistība ar izglītību vai interese par to. Padomes darbību vada izglītības ministrs. Vecāku pārstāvi ieceļ ministrs, vadoties pēc vecāku asociācijas ierosinājuma, saskaņā ar vēlēšanu rezultātiem administratīvajās un skolas padomēs.

Austākā izglītības padome ir konsultatīva institūcija. Augstākās izglītības padomes efektivitāti nodrošina tas, ka, pirms lēmumu pieņemšanas izglītības jomā, valsts struktūrām obligāti jāvēršas pie Austākās izglītības padomes un jāuzklausā tās viedoklis (Izglītības Kodekss, pants L 231-1). Augstākajai izglītības padomei ir arī tiesības pēc savas iniciatīvas sniegt atzinumu par visiem jautājumiem, kas attiecas uz izglītības politiku.

Lai skolēnu vecāki varētu pilnvērtīgi piedalīties Augstākās izglītības padomes darbībā, viņiem tiek piešķirtas tiesības padomes sanāksmju laikā neierasties darba vietā un saņemt materiālo kompensāciju. Valsts veicina to vecāku pārstāvju attiecīgu sagatavošanu, kas pieder pie Austākajā padomē pārstāvētajām vecāku asociācijām, lai viņi varētu sekmīgi veikt savas funkcijas (pants L 236-1).

Federālās zemes Vecāku padome (Bavārija, Vācija)

Padomē darbojas ievēlētie vecāku pārstāvji. Padomes kompetencē ietilpst vispārējie audzināšanas un pasniegšanas jautājumi, *mācību programmu veidošana*, kā arī tādu jautājumu lemsana kā *mācību grāmatu izmantošanu skolās*. Federālās zemes vecāku padomes sadarbības partneris ir federālās zemes izglītības ministrs, kura pienākums ir sniegt padomei nepieciešamo informāciju un konsultēties ar padomi.

Federālās zemes Skolu padome

Bavārijas federālās zemes Skolu padomes sastāvā darbojas vecāku, pedagogu, skolēnu pārstāvji (8 cilvēki no katras minētās grupas), kā arī pārstāvji, kurus iesaka baznīca, pašvaldību parlamentu kongress, tirdzniecības un industriālā kamera, arodbiedrību, universitāšu un

augstskolu apvienība (kopā 12 cilvēki), kā arī profesionāli agrīnās pedagoģijas, profesionālās izglītības, pieaugušo izglītības, mākslas un žurnālistikas jomās (5 cilvēki). Pārstāvjus izvirza vai ievēl attiecīgās organizācijas. Federālās zemes Skolu padomes viedoklis par visām būtiskajām iecerēm izglītības un audzināšanas jomā jāuzklausā apmācības un reliģijas ministrijai. Padomes kompetencē ietilpst:

- pamata jautājumi mācību programmu, mācību plānu un direktīvu jomā;
- jautājumi, kas saistīti ar būtiskām pārmaiņām iekšējās skolas organizācijas jomā, tai skaitā rīkojumiem par vecāku pārstāvniecības institūciju dibināšanu;
- likumprojekti, ja tie skar būtiskus skolas jautājumus;
- svarīgi pedagoģiskie eksperimenti un to rezultāti.

Padomes darbību vada izglītības un reliģijas ministrs vai viņa pārstāvis.

2. atšķirība. Vecāku līdzdalības mērogs paplašinās, īstenojot izglītības politikas decentralizāciju

Somijas izglītības atšķirīgā īpašība ir izglītības politikas decentralizācija, kas sniedz iespēju plašai vecāku līdzdalībai. Līdztekus pastāv centrālā ekspertu padome, ar kuru sadarbojas lokālie subjekti (pašvaldības, skolas, sabiedriskās organizācijas), veidojot savu izglītības programmu.

3. atšķirība. Vecākiem tiek deleģēta atbildība un tiesības pieņemt lēmumus

Pašlaik Zviedrijā, saskaņā ar parlamenta lēmumu, notiek eksperiments, kura nosacījumi paredz pašvaldību iespēju deleģēt daļu atbildības un lēmumu pieņemšanas tiesību skolas padomei, kurā vecākiem jābūt vairākumā. Padomes darbā obligāti jāpiedalās skolas direktoram. Vecākiem nedrīkst deleģēt profesionālo atbildību par apmācības saturu un metodēm. Tāpat vecākiem nedrīkst deleģēt pienākumus, kuri pieder pie valsts un pašvaldību institūciju uzdevumiem, vai citus pienākumus, kuru deleģēšana vecākiem var kļūt par jebkāda veida skolēnu tiesību pārkāpumu. Eksperiments ilgs līdz 2007.g. 30.jūnijam. Projekta īstenošanu pārrauga Zviedrijas nacionālā skolu attīstības aģentūra.

4. atšķirība. Pilnvaras tiek sadalītas profesionāļu, izpildītāju un vecāku - izglītības pasūtītāju starpā

Zviedrijas izglītības modelī vecāku tiesības netiek uztvertas formāli - tās ir saistītas ar valsts uzdevumu nodrošināt vecākus ar zināšanām, kas nepieciešamas līdzdalībai izglītības politikā. Turklāt, tiek regulēta pilnvaru sadalīšana profesionāļu, izpildītāju un vecāku- izglītības pasūtītāju starpā.

5. atšķirība. Vecāku savienību darbību regulē likums, tiek nosaka to pilnvaras

Vecāku kopējā padome (Bavārija, Vācija)

Padomē darbojas apgabala skolu vecāku apvienību pārstāvji. Padomes sastāvā ir skolu vecāku apvienību priekšsēdētāji un viņu vietnieki. Kopējās vecāku padomes kompetence ir līdzīga tai, kas ir skolas vecāku padomei, taču kopējā padome izskata vispārēja rakstura jautājumus, kas skar vairāk nekā vienas skolas darbību.

Skolas vecāku padome (Vācija)

Vecāku padomē darbojas skolēnu vecāku pārstāvji. Vecāku pārstāvji tiek ievēlēti klases līmenī. Vecāku padome ir veids, kurā īstenojama vecāku atbildība par bērnu audzināšanu un notiek sadarbība starp skolu un vecākiem. Tas sekmē savstarpējo saprašanos, skolas un vecāku darbības vienotību.

Likums nosaka, ka dibinātāja un mācību iestādes direktora pienākums ir uz klausīt vecāku

pārstāvjus *visos būtiskākajos jautājumos, kas saistīti ar skolu*. Pie padomes kompetences pieder jautājumi, kuriem ir vispārēja nozīme skolas darbībā, tostarp:

- vecāku iniciatīvu, ierosinājumu un vēlmju izskatīšana;
- vecāku nostājas precizēšana, it īpaši tās pārstāvēšanai citās padomēs, institūcijās un citos līmeņos;
- lēmumu pieņemšana par mācību materiāliem, kuru izmantošana tika atbalstīta vai neprasa atbalstu no ministrijas puses;
- vecāku pozīcijas formulēšana par mācību iestāžu dibināšanu, slēgšanu vai reorganizāciju;
- viedokļa sagatavošana par skolēnu dalījumu pa klasēm;
- lēmumu pieņemšana (piekrišana/noraidīšana) par izglītības virziena mainīšanu un pedagoģisko eksperimentu veikšanu.

Skolas direktoram savlaicīgi un bez vilcināšanas ir jāinformē vecāku padome par visiem jautājumiem, kuriem ir vispārēja nozīme skolas darbībā. Direktors sniedz ziņas, kas nepieciešamas padomes darbam. Pēc padomes lūguma direktoram jādod iespēja skolotājiem informēt padomi. Direktors, skolu pārraudzības institūcija un skolu finansējošā institūcija, savu pilnvaru ietvaros un samērīgā laika posmā, pārbauda vecāku padomes ierosinājumus un jautājumus un sniedz padomei atbildi par rezultātiem. Turklāt gadījumā, ja atbilde ir negatīva - tai jābūt pamatotai un, ja padomei tas nepieciešams, sniegtai rakstiski.

Padomei ir gan konsultatīvas funkcijas, gan arī tiesības pieņemt lēmumus. Konsultatīvo funkciju ietvaros padome var sniegt ierosinājumu, saskaņā ar kuru direktoram vai skolas dibinātājam jāpieņem lēmums. Īstenojot savas lemtāšanas tiesības, vecāki ir viena no pusēm, kuras piekrišana ir nepieciešama lēmuma spēkā esamībai.

6. atšķirība. Likums nosaka klases sapulces kompetenci

Izglītības politika tiek noteikta arī klases līmenī. Vācijā klases sapulces kompetence ir noteikta likumdošanā. Piemēram, federālās zemes Bādene - Virtembergas zemes Likuma par skolām 56.pants nosaka, ka vecāku sapulcē tās dalībniekiem jāizskata sekojoši jautājumi:

1. Stundu saraksts un atsevišķi piedāvātie fakultatīvi (piemēram - priekšmetu, kursu, darba grupu izvēle);
2. Vērtēšanas kritēriji un attieksme pret to;
3. Klases un mājas darbu principi, kā arī kārtība, kurā notiek pārceļšana nākamajā klasē, savukārt pēdējā klasē - eksaminācijas kārtība;
4. Klasē izmantojamās mācību grāmatas, ieskaitot darba materiālus;
5. Apstākļu radīšana, lai pieaugtu skolēnu atbildība, palīdzības sniegšana skolēniem.

Vecāku grupa var sagatavot priekšlikumus par minētajiem punktiem, lai apspriestu tos un pieņemtu lēmumu klases sapulcē. Gadījumā, ja viedokļi par mācību grāmatām ir atšķirīgi, iespējams organizēt skolas konferenci.

7. atšķirība. Likums nosaka gan vecāku, gan arī skolēnu tiesības

Zviedrijas izglītības likums nosaka, ka skolēniem jādod iespēja ietekmēt savas izglītības saturu un veidu. Mācību programmai jānodrošina izpratnes un spēju attīstība, kas nepieciešamas reālas līdzdalības īstenošanai.

Somijas izglītības likumdošanā tiek uzsvērtā skolēna aktīvā loma, kā arī kooperācijas ar vecākiem nozīme. Izstrādājot mācību programmas, skolai jāatrod veidi, lai iesaistītu vecākus un pašus skolēnus izglītības vērtību un mērķu apspriešanā. Skolā visām ieinteresētajām pusēm jāasniedz kompromiss par kopējiem mērķiem un darbības veidu.

Vecāku kā izglītības pasūtītāju tiesības Latvijā

Vecāki ir izglītības procesa dalībnieki, atbildīgās personas, kas pieņem lēmumus un formulē pasūtījumu izglītības sistēmai un tāpēc viņu tiesības izriet no principa, ka *vecāki uzņemas galveno atbildību par bērna audzināšanu un attīstību, savukārt „nodrošināt, lai vislabāk tiktu aizsargātas bērna intereses, ir svarīgākais viņu rūpju objekts”*. Šo principu apstiprina ANO Konvencija par bērnu tiesībām (18.p.). Vecāku tiesības savu bērnu izglītības jomā garantē Satversme un starptautiskie dokumenti, savukārt, Latvijas likumdošana rada apstākļus un mehānismus šo tiesību izmantošanai.

Vecāku atbildība par bērna audzināšanu un attīstību zināmā mērā ir saistīta ar atbildību par nākamo paaudzi. Šī atbildība pastāv tādēļ, ka audzināšanas un attīstības virziens, mērķi un vērtības, kas likti šīs attīstības pamatā un apmācības metodes- tas viss veido daļu no sabiedriskās prakses un sabiedriskajiem procesiem. Tādēļ atbildība par izglītības jautājumiem jāuzņemas arī sabiedrībai un valstij, ar kuru vecākiem jāveido sadarbības attiecības.

Vecāki kā personas, kurām ir tiesības izglītības jomā

Vecāku kā izglītības pasūtītāju tiesības var apvienot trijās grupās:

- tiesības noteikt, kāda būs viņu bērna nākotne un izglītības saturs;
- tiesības piedalīties sabiedriskajā komunikācijā, kā arī ietekmēt lēmumus izglītības politikas un izglītības sistēmas darbības jomā;
- tiesības apvienoties biedrībās, lai kolektīvi paustu savas intereses.

Šīs tiesības Satversme un starptautiskie dokumenti nosaka sekojošā veidā.

Tiesības uz ģimenes dzīvi aptver tiesības uz savu bērnu audzināšanu. Attiecībā uz izglītību, tas nozīmē tiesības uz cieņu pret ģimenes audzināšanas iedarbību izglītības procesa gaitā, tiesības līdztiesīgi noteikt, kādam jābūt izglītības procesam. Tiesības uz ģimenes dzīvi garantē Cilvēktiesību deklarācijas 16.p.: *Ģimene ir dabiska sabiedrības pamatsūniņa, un tai ir tiesības uz sabiedrības un valsts aizsardzību.*; Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 8.p.: *Ikvienam ir tiesības uz savu privāto un ģimenes dzīvi, korespondences noslēpumu un dzīvokļa neaizskaramību*; Starptautiskā pakta par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām 17.p.: *Nedrīkst patvarīgi vai nelikumīgi iejaukties kādā privātajā vai ģimenes dzīvē*, Satversmes 110.p.: *Valsts aizsargā un atbalsta laulību, ...,vecāku un bērna tiesības.*

Tiesības pārstāvēt bērna intereses. Vecāki ir bērna dabiskie pārstāvji. Konvencijas par bērnu tiesībām 5.p. nosaka cieņas principu attiecībā uz vecāku atbildību, tiesībām un pienākumiem: *tiesības un pienākumus pienācīgi virzīt un vadīt bērnu šajā konvencijā atzīto viņa tiesību realizēšanā un darīt to atbilstoši bērna topošajām spējām.* Konvencijas par bērnu tiesībām 18.p. apstiprina, ka *vecāki, ..., ir galvenās personas, kas atbildīgas par bērna audzināšanu un attīstību. Nodrošināt, lai vislabāk tiktu aizsargātas bērna intereses, ir svarīgākais viņu rūpju objekts.*

Apziņas brīvība. Vecākiem ir tiesības nodrošināt tādu bērna izglītību un tādu apmācību, kas atbilst viņu reliģiskai, tikumiskai un filozofiskai pārliecībai. Valstij, īstenojot funkcijas, kuras tā uzņemas izglītības un apmācības jomā, jācieņa vecāku pārliecība. Publiskai izglītībai jāatbilst tolerances un neitralitātes principiem, jābūt brīvai no indoktrinācijas. Informācijai vai zināšanām, kas iekļautas programmā, jātiek atspoguļotai objektīvi, ievērojot kritiku un viedokļu plurālismu. Pasniegšanas veids un citas valsts funkcijas izglītības jomā jāīsteno, ņemot vērā bērna pārliecības un reliģijas brīvību. Reliģijas mācību priekšmets ir izvēles priekšmets.

Šīs tiesības nosaka Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 9.p.: *Ikvienam cilvēkam ir tiesības uz domu, apziņas un reliģijas brīvību*; Eiropas Cilvēktiesību konvencijas protokola 2.p.: *Veicot*

jebkuras funkcijas, kuras tā uzņemas attiecībā uz izglītību un mācībām, valsts ievēro vecāku tiesības nodrošināt saviem bērniem tādu izglītību un mācības, kas atbilst viņu reliģiskajai pārliecībai un filozofiskajiem uzskatiem; Cilvēktiesību deklarācijas 18.,19.p.: Katram cilvēkam ir tiesības uz brīvību pieņemt pārliecību pēc savas izvēles, Starptautiskā pakta par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām 18.p.: Katram cilvēkam ir tiesības uz domu, apziņas un reliģijas brīvību; Šā pakta dalībvalstis apņemas cienīt vecāku... brīvību nodrošināt savu bērnu reliģisko un tikumisko audzināšanu saskaņā ar savu pārliecību; Satversmes 99.p.: Ikvienam ir tiesības uz domas, apziņas un reliģiskās pārliecības brīvību.

Interpretējot sirdsapziņas brīvību izglītībā un apmācībā, Eiropas Cilvēktiesību tiesa noteica, ka *apmācība* ir veidi, kādos jebkurā sabiedrībā pieaugušie tiecas nodot jaunākajiem sabiedrības locekļiem savus ticējumus, paražas un citas vērtības, turklāt *izglītība* paredz, zināšanu nodošanu un intelektuālo izglītību. Citos lēmumos tiesa nosaka, ka pienākums cienīt reliģisko un filozofisko pārliecību attiecas uz *izglītības saturu, pasniegšanas veidu* un citām valsts funkcijām izglītības jomā. Pie šīm funkcijām pieder arī *valsts izglītības organizēšana un finansēšana*. Parasti sirdsapziņas brīvību izglītība tiek īstenojta, ieviešot plurālisma prasības attiecībā uz izglītības saturu jeb pasaules uztveres neitralitāti. Programmā iekļautās zināšanas un informācija jāatspoguļo objektīvi, ņemot vērā kritiku un viedokļu plurālismu, turklāt bērniem jāpiedāvā darba veidi ar dažādiem viedokļiem un priekšstatiem.

Mācību valoda *neietilpst* filozofiskās un reliģiskās pārliecības jēdzienā tādā nozīmē, kādā to nosaka Eiropas Cilvēktiesību konvencijas protokola 2.p. Mācību valodas jautājumi jārisina etnisko minoritāšu tiesību ietvaros.

Demokrātiskās līdzdalības princips. Sabiedrībai, tai skaitā vecākiem, ir tiesības piedalīties izglītības politikā. Demokrātiskās līdzdalības princips attiecas uz:

- izglītības stratēģiju formulēšanu un pārraudzīšanu;
- izglītības vadības sistēmu;
- informācijas sniegšanu sabiedrībai;
- izglītības kvalitāti;
- izglītības programmu veidošanu.
-

Demokrātiskās līdzdalības tiesības sabiedriskajos un valsts jautājumos nosaka: Satversmes 101.p.: *Ikvienam Latvijas pilsonim ir tiesības likumā paredzētajā veidā piedalīties valsts un pašvaldību darbībā; Satversmes 104.p.: Ikvienam ir tiesības likumā paredzētajā veidā vērsties valsts un pašvaldību iestādēs ar iesniegumiem un saņemt atbildi pēc būtības; Eiropas Cilvēktiesību Konvencijas 10.p.: Ikvienam ir tiesības brīvi paust savus uzskatus. Šīs tiesības ietver uzskatu brīvību un tiesības saņemt un izplatīt informāciju un idejas bez iejaukšanās no valsts institūciju puses un neatkarīgi no valstu robežām; Starptautiskā paktā par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām 25.p.: Katram pilsonim, neskatoties uz nekādām ...atšķirībām un bez nepamatotiem ierobežojumiem, jābūt tiesībām un iespējai piedalīties valsts lietu kārtošā gan tieši, gan arī ar brīvi izraudzītu pārstāvju starpniecību;*

Biedrošanas brīvību nosaka Satversmes 102.p.: *Ikvienam ir tiesības apvienoties biedrībās, politiskās partijās un citās sabiedriskās organizācijās; Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 11.p.: Jebkuram cilvēkam ir tiesības uz miermīlīgu pulcēšanās un biedrošanās brīvību, ieskaitot tiesības veidot arodbiedrības un iestāties tajās, lai aizstāvētu savas intereses.*

LR likumdošana, kas nodrošina vecāku piedalīšanos lēmumu pieņemšanā par izglītības politiku

Pašlaik Latvijas likumi nosaka sekojošus mehānismus, kas ļauj vecākiem piedalīties lēmumu pieņemšanā izglītības politikas jomā.

Informācijas saņemšana saskaņā ar procedūru „pieprasījums-atbilde”

Izglītības likuma 55.p. un 57.p. nosaka vecāku tiesības saņemt informāciju *saņemt informāciju jautājumos, kas saistīti ar bērnu izglītošanu un par visiem ar izglītošanu saistītiem jautājumiem*. Šīs tiesības nosaka Likuma par informācijas atklātību 11.pantā minētās tiesības saņemt ierobežotas izplatības informāciju, kura var ietvert informāciju par izglītības procesu.

Skolas administrācijas pienākumu sniegt informāciju pirms svarīgu lēmumu pieņemšanas likums nenosaka. Taču vecāki var paši iesniegt šādu pieprasījumu, kas noteiks administrācijas pienākumu regulāri sniegt informāciju. Gadījumā, ja informācija netiks sniegta, tas nenozīmēs, ka bez vecāku līdzdalības pieņemtais lēmums ir nelikumīgs, taču tas būs pārkāpums, par kura sekām var kļūt gan disciplinārā atbildība, gan prasība par zaudējumu kompensāciju.

Vecāku līdzdalība skolas padomes darbībā

Latvijā skolas padome ir institūcija, kas vairākumā gadījumu nodrošina tikai informācijas apmaiņu skolas administrācijas un vecāku starpā.

Skolas padomē var darboties mācību iestādes vadītājs, pedagogu un pašvaldības pārstāvji, mācību iestādes dibinātājs, vecāku un skolēnu pārstāvji. *Vecāku pārstāvjiem jābūt vairākumā* (Vispārējās izglītības likuma 13.p.). Likums nenosaka padomes izveidošanas kārtību, šo kārtību nosaka mācību iestādes direktors, apstiprinot skolas nolikumu. Šāda situācija pieļauj direktora patvaļi, jo direktors var ietekmēt dažādu pozīciju pārstāvēšanu padomē.

Skolas padomes kompetence

Skolas padomes kompetenci nosaka Vispārējās izglītības likums, taču tas neparedz iespējas ietekmēt mācību programmas. Tomēr priekšlikumus par skolas darbības virzienu un izglītības programmu saturu vecāki var iesniegt kā priekšlikumus mācību iestādes attīstības plānam.

Skolas padomes pilnvaras

Skolas padome ir konsultatīva institūcija, kura izstrādā priekšlikumus, proti, vecākiem ir iniciatīvas tiesības. Likums nenosaka direktora pienākumu ņemt vērā padomes viedokli. Padomei nav tiesību pieņemt lēmumus. Jautājumu izskatīšana padomes sēdē nerada pusēm atbildību attiecībā uz izglītības procesu.

Skolas padomes var veikt skolas administrācijas darbības kontroli. Gadījumos, kad šādas skolas padomes pilnvaras nenosaka skolas nolikums, vecākiem jāpieprasa to iekļaušana nolikumā.

Konsultatīvās un metodiskās palīdzības saņemšana

Vecākiem ir tiesības saņemt konsultatīvo un metodisko palīdzību no valsts un pašvaldības institūcijām. Izglītības likuma 21.p. nosaka, *izglītības pārvaldes iestādes nodrošina nepieciešamo informāciju, konsultācijas un metodisko palīdzību sabiedrības līdzdalībai izglītībā*. Likums nenosaka, tieši kādā veidā tiek īstenota šī palīdzība un informācijas sniegšana. Tādēļ vecākiem vai ieinteresētajām organizācijām jāiesniedz pieprasījums izglītības pārvaldes iestādēs ar lūgumu informēt viņus par paredzētajiem lēmumiem vai sniegt konkrētu konsultāciju, vai metodisko atbalstu. Institūciju pienākums ir izpildīt šo lūgumu.

Rekomendācijas vecākiem-pasūtītājiem pastāvošās likumdošanas ietvaros

1. Sadarbojoties ar skolu, atsaukties uz tiesībām, kuras nosaka starptautiskie tiesiskie dokumenti.
2. Pievērst uzmanību Skolas nolikumam un ierosināt izmaiņas tajā par labu vecāku līdzdalības tiesību paplašināšanai.
3. Iesniegt skolas administrācijai pieprasījumu iepriekš informēt vecāku pārstāvjus par visiem paredzētajiem lēmumiem, kas svarīgi skolai, tai skaitā, izglītības procesam, kā arī sniegt informāciju par skolā esošo situāciju un izglītības procesa norisi.
4. Valsts līmenī izveidot vecāku asociāciju, kura varēs pretendēt uz tiesībām piedalīties valsts izglītības politikas veidošanā.
5. Iesniegt IZM pieprasījumu ar lūgumu iepriekš informēt vecākus par būtiskām izmaiņām izglītības politikā, paredzētajiem lēmumiem, kā arī sniegt informāciju par izglītības procesa norisi valstī.
6. Uzsākt diskusiju ar mērķi panākt izmaiņas likumdošanā un likumu piemērošanas praksē attiecībā uz vecāku līdzdalību izglītības jautājumu risināšanā.

3. sadaļa

Problēmas, kas saistītas ar vecāku līdzdalību izglītības politikā

Sadaļas autors:
Sergejs Tancorovs,
Bronislavs Zeļčermans

Lai konstatētu vecāku līdzdalības problēmas un iezīmētu to risināšanas ceļus, notika projektēšanas seminārs „Vecāku efektīva līdzdalība izglītības politikas veidošanā”. Seminārā dalībnieki bija aktīvi vecāki, izglītības speciālisti, eksperti un sabiedriski darbinieki. Diskusiju, kā arī ekspertu un analitiskā darba rezultātā tika formulētas galvenās grūtības, kas ir raksturīgi vecākiem, kuriem vēl nav pieredzes izglītības jautājumu risināšanā. Pamatojoties uz semināra materiāliem, mēs apkopojām piecas problēmu grupas, kas saistītas ar vecāku iespēju ietekmēt izglītības politiku.

1. Saturiskas komunikācijas deficīts par izglītības jautājumiem.

- vecāki nespēj noteikt apspriešanas priekšmetu, saistītu ar viņu interesēm, kas pozicionētu viņus kā aktīvus diskusijas dalībniekus ar izglītības sistēmas un valsts pārstāvjiem.
- vecākiem trūkst zināšanu par to, kas viņiem jā sagaida un ko viņi kā par savu bērnu izglītību atbildīgās personas var sagaidīt no valsts, skolas, sabiedriskām organizācijām.
- vecāki veido savu aktivitāti sabiedriskajā komunikācijā ar skolu un valsti pamatā „arodbiedrības” veidā, „aizstāvot sociālās tiesības” (piemēram, aizstāvot tiesības uz mācībām dzimtajā valodā). Trūkst aktivitātes citādā veidā - „pilsoniskas sabiedrības un demokrātisko procesu”, proti - pamata vērtību un izglītības mērķu apspriešanas veidā.

2. Priekšstatu trūkums par izglītības mērķiem un vērtībām

- vecākiem nav pietiekamu priekšstatu par to, kāds cilvēka projekts jā realizē izglītības procesā, tāpēc viņi nezina, kas tieši jā sagaida no saviem bērniem izglītības jomā. Vecāki nezina, saskaņā ar kādām vērtībām jā veido savstarpējās attiecības ar bērniem izglītības jomā.
- vecākiem trūkst instrumentu, lai analizētu izglītības sistēmā realizējamās vērtības.
- vecākiem trūkst līdzekļu, lai savstarpēji salīdzinātu izglītības sistēmas translētās vērtības un mērķus ar skolas izglītības procesa saturu un mācību programmu saturu.

3. Trūkst inovatīvas pieejas izglītībai

- vecāki nepārzina mūsdienu tendences izglītībā un veido attieksmi pret izglītību, balstoties personiskajā, 20-30 gadus senajā, pieredzē
- vecāki neapzinās, ka izglītības process skolā tiek organizēts pēc novecojušām metodikām un nav vērst uz to, lai attīstītu skolēnu spējas, kas tiks pieprasītas kvalificētu speciālistu darba tirgū pēc 5-10-15 gadiem. Iespējamo skolas izglītības procesa atpalikšanu no laika vecāki neuztver kā problēmu, kas attiecas uz viņiem personīgi, proti, kā savu bērnu nākotnes problēmu.

4. Trūkst vērsšanās pie ekspertu zināšanām

- vecāki paļaujas uz savām ierobežotajām zināšanām un neizrāda iniciatīvu sadarbībai ar ekspertu apvienībām ar mērķi realizēt savas intereses un bērna intereses izglītībā. Plašā svarīgu jautājumu klāstā, vecākiem nav pieprasījuma pēc profesionālas konsultēšanas.

5. Vecākiem nav pietiekamas sabiedriskās pozīcijas

- vecāki nepozicionē sevi kā sabiedriski nozīmīga sociālā grupa. Neskatoties uz to, ka tiesiskajā laukā vecākiem ir tiesības un pilnvaras kā īpašai tiesību subjektu grupai, sabiedriskajā komunikācijā šī grupa nav nostiprināta kā aktīvs dalībnieks.

- vecāki nepozicionē sevi kā sabiedriski darbinieki - cilvēki, kuri uzņemas atbildību par Nākotni. Viņu domāšanā un valodā trūkst priekšstata par nākotni kā par projektu, kuru viņi īsteno dzīves gaitā.

- vecākiem nav pieejas informācijai par izglītības saturu un mērķiem - gan viņu pašu sabiedriskās pasivitātes un kompetences trūkuma izglītības filozofijas jautājumos dēļ, gan tādēļ, ka nav izveidots lauks sabiedriskai komunikācijai šajos jautājumos.

Vecāku lomas palielināšana izglītības politikā būs iespējama, ja tiks nodrošināti organizatoriski resursi vecāku *asociācijai*. Tas palīdzēs vecākiem pārvarēt minētās grūtības un risināt ar to saistītās problēmas. Projektēšanās semināra dalībnieki atzina nepieciešamību veidot kolektīvu darbību, kas būtu vērsta uz izglītības problēmu risināšanu. Un šai sakarā ir nepieciešams jauns *sabiedriskais subjekts* – sabiedriskā organizācija vai organizāciju tīkla, kas pārstāvēs vecāku intereses valsts līmenī. Sīkāk par šiem jautājumiem klāsta sadaļa „Perspektīvie vecāku darbības virzieni izglītības jomā”.

4. sadaļa

Socioloģiskā pētījuma „Vecāku līdzdalība izglītības politikā” rezultāti

(skolās ar mazākumtautību izglītības
programmu krievu valodā)

Sadaļas autori:
Latvijas Cilvēktiesību centrs
Sigita Zankovska-Odiņa
Svetlana Djačkova

Efektīvās līdzdalības princips ir viens no demokrātijas principiem, kas nosaka, ka lēmumu pieņemšanas procesā jāņem vērā to personu un grupu intereses, kuras šis lēmums tieši skar. Arī EP Vispārējās konvencijas par nacionālo minoritāšu aizsardzību 15. pants nosaka dalībvalstu atbildību veicināt un nodrošināt nacionālajām minoritātēm efektīvu līdzdalību ekonomikas, kultūras, kā arī politikas jomā.

Latvijā līdz šim mazākumtautību pārstāvju iesaistīšanās lēmumu pieņemšanas procesā ir bijusi nepietiekama. Valstī joprojām nav izveidots pietiekami efektīvs dialoga mehānisms jautājumos, kuri attiecas uz nacionālajām minoritātēm. Piemēram, kādā veidā mazākumtautības var līdzdarboties izglītības programmu izstrādē vai ietekmēt lēmumu pieņemšanu pašvaldībās?

Mazākumtautību izglītības vienmēr ir bijis jūtīgs Latvijas iekšpolitikas jautājums. Bilingvālās izglītības ieviešana un vidējās izglītības reforma ir izraisījusi gan asas debates Saeimā, gan protestus sabiedrībā, gan norādes uz mazākumtautību efektīvas līdzdalības trūkumu.

Pētījuma „*Vecāku efektīva līdzdalība izglītības politikā*”¹ mērķis ir izvērtēt un iezīmēt galvenās tendences kā praksē darbojas esošie vecāku līdzdalības mehānismi izglītības politikā (veidošanā un īstenošanā), identificējot gan pozitīvo līdzdalības pieredzi, gan šķēršļus efektīvai līdzdalībai. Pētījumā analizētas dažādas vecāku līdzdalības iespējas un to izmantošana gan skolā², gan ārpus skolas³.

Pētījuma ietvaros (periodā no 2006. gada 1. februāra līdz 17. aprīlim) ir notikušas daļēji strukturētas padziļinātās intervijas ar četrām Rīgas skolām, kas realizē mazākumtautību izglītības programmu krievu valodā, pārstāvjiem. Tika intervēti 20 vecāki un 12 skolu administrāciju un skolotāju pārstāvji (skolu direktori, direktoru vietnieki, mācību pārzini, sociālie pedagogi, skolotāji). Interviju mērķis bija noskaidrot viedokļus un atzinumus par dažādiem vecāku līdzdalības veidiem, to izmantošanu, iespējām, motivāciju un šķēršļiem līdzdalībā, ieskaitot informācijas iegūšanu, viedokļa paušanu un līdzdalību lēmumu pieņemšanā, īstenošanā un izvērtēšanā izglītības politikas jomā. Intervētajiem vecākiem tika uzdots jautājums arī par citu viņiem zināmo vecāku (gan konkrētās skolas, gan citu skolu) līdzdalības veidiem un interesējošajiem jautājumiem. Pirms intervijām pētījuma ietvaros notika diskusija (daļēji strukturēti jautājumi) ar 6 vecākiem no 1 Rīgas un 2 reģiona skolām, kas deva iespēju noteikt galvenos pētījuma problēmjautājumus.

Pētījuma intervētās skolas izvēlētas vadoties no intervijām un konsultācijām ar izglītības jautājumu ekspertiem un viņu atziniem par aktīvu vecāku vai skolas padomes līdzdalības praksi.

Galvenie secinājumi

Pētījuma ietvaros apkopotā informācija liecina, ka vecāku līdzdalība izglītības politikā gan skolā, gan ārpus skolas nav sistemātiska, bet rodas brīžos, kad to izsaucis kāds politisks lēmums. Līdzdalība visbiežāk aprobežojas ar informācijas iegūšanu un atsevišķos gadījumos – viedokļa paušanu, kam tikai retos gadījumos seko lēmumu/rīcības ietekmēšana un izvērtēšana.

¹ Pilns pētījuma teksts ir publicēts mājas lapā www.dialogi.lv

² Individuālās tikšanās ar klases audzinātāju un skolas administrāciju; rakstiski iesniegumi/priekšlikumi skolas vadībai; vecāku sapulces; atvērto durvju dienas; dalība/sadarbība ar skolas/vecāku pašpārvaldi; skolu mājas lapas, u.c.

³ Dalība/sadarbība ar NVO; dalība/sadarbība ar politiskajām partijām; dalība konsultatīvajās padomēs; tikšanās un rakstiski iesniegumi politiķiem, valsts un pašvaldību iestāžu pārstāvjiem; līdzdalība protesta akcijā; viedokļa paušana masu saziņas līdzekļos; līdzdalība aptaujās un pētījumos, u.c.

Interviju analīze liecina, ka vecāku līdzdalība pēdējo gadu laikā visbiežāk bijusi saistīta ar tiem **izglītības politikas jautājumiem**, kas skar mazākumtautību izglītības reformu⁴ - vecāku un skolas sadarbība reformas īstenošanā, izglītības kvalitāte, mācību līdzekļu saturs un kvalitāte, kā arī latviešu valodas apguve. Tomēr šī līdzdalība nav bijusi sistemātiska un vecāku iesaistīšana kādu lēmumu izstrādāšanā vai īstenošanā visbiežāk bijusi atkarīga no skolas administrācijas.

No intervijām var secināt, ka vecāku *līdzdalība pamatskolas apakšprogrammas izvēlē vai vidusskolā latviski apgūstamo priekšmetu izvēlē* praktiski nav bijusi. Intervēto skolu administrācijas pārstāvji visbiežāk norāda, ka tad, kad tika skaidrots skolas izvēlētais modelis, vecāki to pieņēma un savas alternatīvas nepiedāvāja. Arī atsevišķi vecāki interviju laikā pauduši viedokli, ka paļāvušies uz skolotāju un skolas administrācijas izvēli. Tikai vienas intervētās skolas vecāki atzinuši, ka lēmums par pamatskolas apakšprogrammas izvēli, konsultējoties ar pedagogiem un administrāciju, tika pieņemts vecāku konferencē. Atsevišķos gadījumos vecāki griezušies pie skolas administrācijas ar iniciatīvu izstrādāt savu pamatskolas izglītības apakšprogrammu. Pēc vecāku atzinuma, skolu administrācija priekšlikumus noraidījusi, norādot, ka izstrādātais programmas variants ar dažiem izņēmumiem atbilst skolas izvēlētajai apakšprogrammai, tāpēc nekādas izmaiņas nav nepieciešamas.

Skolas līmenī vecāki aktīvi izteikuši viedokli par jautājumiem, kas saistīti ar *izglītības kvalitāti* – skolēnu sekmju izvērtēšana, pedagogu latviešu valodas zināšanas, latviešu valodas apmācība, kā arī atsevišķu priekšmetu pasniegšana latviešu valodā. Aktuāls bijis jautājums par *klases dalīšanu latviešu valodas stundās*, tāpēc atsevišķos gadījumos vecāki centušies panākt administrācijas atbalstu klases dalīšanai grupās. Lielu daļu intervēto vecāku uztrauc eksakto priekšmetu (matemātika, fizika, ķīmija) apgūšana latviešu valodā, norādot, ka labas latviešu valodas zināšanas nenozīmē, ka bērni labi pārzina specializētos terminus.

Tāpat aktuāls bijis jautājums par *mācību līdzekļiem*, to saturu un kvalitāti (galvenokārt minēti trīs priekšmeti – dabas mācība, matemātika un vēsture). Uz mācību grāmatu kvalitātes problēmu norādījuši arī vairāki intervēto skolu administrāciju pārstāvji, vienlaikus atzīstot, ka skolas iespējas izvēlēties mācību līdzekļus ir ierobežotas.

Tomēr līdztekus šiem jautājumiem, vairāki vecāki un skolotāji minējuši arī jautājumus, kas saistīti ar *skolas dzīves organizāciju* – bērnu uzvedība, smago skolas somu problēma sākumskolā un pamatskolā, bērnu ēdināšana un apsardze.

Vecāki par līdzdalību runājuši galvenokārt skolas līmenī, norādot, ka ārpus skolas, izņemot protesta akcijas, pastāv visai ierobežotas **līdzdalības iespējas**.

Skolas līmenī vecāki visbiežāk izmantojuši *individuālās tikšanās ar klases audzinātāju, skolotājiem vai skolas administrāciju*, uzskatot to par efektīvāko līdzdalības veidu. Interviju laikā izskanējuši argumenti, ka šis ir vienkāršākais līdzdalības veids, kas neprasa daudz laika. Atsevišķi vecāki norāda, ka citas līdzdalības formas viņi nezina.

Atsevišķos gadījumos vecāki gatavojuši *rakstiskus iesniegumus skolas vadībai* (sūdzības, priekšlikumus, prasības). Piemēram, trijās no intervētajām skolām ir bijušas sūdzības par atsevišķu skolotāju darbu, kā rezultātā divās skolās panākta skolotāja maiņa. Skolu administrācijas pārstāvji atzinuši, ka tieši sūdzības un iesniegumi ir viens no efektīvākajiem līdzdalības veidiem skolā.

⁴ Ar izglītības reformu šajā gadījumā tiek saprasta gan pāreja uz mācībām latviešu valodā vidusskolās, gan mazākumtautību izglītības programmu īstenošana pamatskolās.

Lai arī vairāki intervētie vecāki darbojas *skolas vai vecāku padomes* darbā, tomēr vecāki šīs padomes visbiežāk uzskata par neefektīvām. Galvenais iemesls - padome pamatā palīdz skolas administrācijai risināt saimnieciska un organizatoriska rakstura jautājumus, taču padomes ietekme citos būtiskos jautājumos (piemēram, mācību kvalitātes izvērtēšana, priekšlikumu izstrādāšana mācību darba pilnveidošanai) ir ļoti ierobežota un atkarīga no skolas padomes sastāva un tās vadītāja.

Atsevišķi vecāki izmantojuši iespēju *apmeklēt mācību stundas un klases un skolas vecāku sapulces*. Tomēr gan intervētie vecāki, gan skolu administrāciju pārstāvji atzīst, ka sapulču apmeklētība ar katru gadu mazinās, tāpēc tas netiek uzskatīts par visai efektīvu līdzdalības veidu.

Lai veicinātu vecāku interesi par skolas darbu un mācību procesu, skolās tiek rīkotas *atvērto durvju dienas*. Tomēr šo līdzdalības veidu par efektīvāku uzskata skolas administrācijas pārstāvji, bet vairāki vecāki norāda – atvērto durvju dienas nedod patiesu priekšstatu par mācību procesu un tā kvalitāti, jo viss ir iepriekš izplānots un zināms.

Viena no visbiežāk intervēto vecāku izmantotajām līdzdalības formām ārpus skolas ir līdzdalība protesta akcijās. Lai gan protesta akciju vērtējums nav viennozīmīgs, gandrīz visi vecāki norāda – lai arī izvirzītie mērķi netika sasniegti un dialogs starp iesaistītajām pusēm neveidojās, protesta akcijas ir labs veids kā pievērst sabiedrības un varas pārstāvju uzmanību problēmai.

Atsevišķi vecāki par efektīvu uzskata *līdzdalību sabiedriskajās organizācijās vai sadarbību* ar tām, vienlaikus norādot, ka ir svarīgi, lai organizācija būtu spēcīga, tai būtu labi izstrādāts rīcības plāns un pietiekami finansu resursi.

Intervētajiem vecākiem ir visai noraidoša attieksme pret līdzdalību dažāda veida valsts un pašvaldību institūciju veidotajās *konsultatīvajās padomēs* un pret šo institūciju darbu kopumā. Tāpat par neefektīvām līdzdalības formām vairāki intervētie vecāki uzskata arī *tikšanās un rakstiskus iesniegumus/priekšlikumus politiķiem, valsts un pašvaldību iestāžu pārstāvjiem*.

Interviju analīze liecina, ka kopumā intervētie vecāki nav apmierināti ar līdzšinējo **līdzdalības pieredzi** ne skolā, ne ārpus skolas. Lai arī skolu administrāciju pārstāvji norāda, ka vecāku viedoklī ieklausās vienmēr, paši vecāki tam nepiekrīt un atzīst – skolā var ietekmēt atsevišķus saimnieciskus jautājumus, bet jautājumi, kas skar izglītības procesu un kvalitāti, šobrīd praktiski nav ietekmējami. Savukārt intervētie skolu administrāciju pārstāvji uzskata, ka ir ļoti maz vecāku, kas nāk ar konkrētiem priekšlikumiem mācību procesa vai skolas darba uzlabošanai.

Par rezultātiem, kas sasniegti pret izglītības reformu vērstajās protesta akcijās, aptaujās un citās aktivitātēs, intervēto vecāku viedokļi dalās. Daļa vecāku uzskata, ka akcijas nav devušas nekādu rezultātu – tās pievērsušās sabiedrības un politiķu uzmanību, tomēr nav vecinājušas dialogu un atrisinājušas problēmu tā kā to vēlējas vecāki un akciju rīkotāji. Tāpēc, neredzot iespējas kaut ko mainīt un ietekmēt, vairums vecāku ir samierinājušies ar situāciju. Savukārt daļa vecāku uzskata, ka akciju rezultātā tika grozīts Izglītības likums, atceļot strikto latviešu valodas prasību vidusskolās, kā arī saliedēta krievu kopiena

Intervētie vecāki par galvenajiem **sadarbības partneriem** uzskata citus vecākus, bērnus un dažkārt arī pedagogus, retāk minot sabiedriskās organizācijas. Lielākā daļa intervēto vecāki apzinās - ņemot vērā Latvijas politisko situāciju, opozīcijas partiju iespējas ietekmēt politiku, tai skaitā izglītības politiku, ir niecīgas. Svarīgi norādīt, ka interviju laikā par sadarbības partneriem vecāki ne reizi nav atzinuši valsts institūciju pārstāvjus un tikai atsevišķās intervijās minēta sadarbība ar pašvaldības pārstāvjiem vai Saeimas deputātiem. Pašvaldību kā sadarbības partneri galvenokārt minējuši ārpus Rīgas dzīvojošie vecāki. Interesanti, ka abu reģiona skolu pārstāvji

norādījuši, ka tieši pašvaldība ir galvenais viņu sadarbības partneris, kas palīdzējis vecākiem risināt vairākus būtiskus ar izglītību saistītus jautājumus.

Interviju laikā vecāki minējuši arī vairākus **jautājumus, kuru risināšanai viņi vēlētos pievērst uzmanību**. Tie ir – mācību grāmatas un to kvalitāte; pedagogu darbs mazākumtautību skolās; etnisko priekšmetu bloka ieviešana; klases dalīšana grupās latviešu valodas stundās un izglītības kvalitāte.

Gan vecāki, gan skolu administrāciju pārstāvji norāda, ka Latvijā nav pieejamas *mācību grāmatas*, kas piemērotas bilingvālajai apmācībai un paredzētas tieši darbam mazākumtautību skolās (izņemot latviešu valodas mācību grāmatas).

Intervētos vecākus, bet jo īpaši skolu administrācijas pārstāvjus uztrauc, ka Latvijā netiek gatavoti *pedagogi darbam mazākumtautību skolās*, kas pēc zināma laika var novest pie pedagogu trūkuma un izglītības kvalitātes pazemināšanās.

Vecākus turpina uztraukt jautājumi, kas saistīti ar *izglītības kvalitāti*. Gandrīz visi intervētie vecāki uzskata, ka ir jā saglabā apmācība krievu valodā, palielinot latviešu valodas stundu skaitu un nosakot obligāto eksāmenu latviešu valodā, jo galvenais ir iemācīties priekšmetu nevis iemācīties valodu.

Tomēr, lai arī vecākus šie jautājumi uztrauc, lielākā daļa vecāku neredz reālas iespējas kaut ko ietekmēt vai mainīt.

No intervijām izriet, ka **galvenais šķērslis** vecāku līdzdalībai ir *laika trūkums* un *pasivitāte*, kā arī *informācijas trūkums* par savām tiesībām, izglītības politikas mērķiem un iespējamajiem līdzdalības veidiem. Atsevišķi intervēto skolu administrāciju pārstāvji norāda, ka bieži vien vecāki izvirza skolai pretenzijas jautājumus, par kuriem atbild nevis skola, bet gan Izglītības un zinātnes ministrija.

Tāpat lielu daļu vecākus no aktīvas līdzdalības attur *līdzšinējā negatīvā pieredze* - intervētie vecāki atzīst, ka, lai arī pastāv iespēja izteikt savu viedokli, tas gandrīz nekad netiek ņemts vērā.

Atsevišķi intervētie vecāki kā vienu no būtiskiem šķēršļiem aktīvākai līdzdalībai minējuši *bailes* no turpmākas negatīvas attieksmes pret bērnu no skolotāju un skolas administrācijas puses.

Vecāku vidū dominē viedoklis, ka **situāciju varētu mainīt** spēcīgas *sabiedriskās organizācijas izveide*, kurā līdzās vecākiem aktīvi darbotos arī pedagogi un profesionāļi. Tomēr daļa intervēto vecāku norāda, ka svarīgi, lai organizācija nebūtu politizēta un tās vadību neuzņemtos politiķi. Intervētie vecāki noraida ideju par vienotas latviešu un krievu skolu vecāku organizācijas izveidi, jo uzskata, ka šīs skolas atrodas atšķirīgās situācijās.

Vairāki vecāki norāda, ka gan Izglītības un zinātnes ministrijā, gan Rīgas domē būtu nepieciešams *izveidot strādāt spējīgu mazākumtautību nodaļu*, kas nodarbotos ne tikai ar skolām, bet arī bērnudārziem. Viens no šīs nodaļas uzdevumiem būtu, pirms būtisku lēmumu pieņemšanas, veikt visu skolu vecāku anketēšanu, lai noskaidrotu vecāku viedokli un attieksmi nozīmīgākajos izglītības politikas jautājumos.

No skolu administrāciju pārstāvju puses izskanējis viedoklis par nepieciešamību, *izglītēt vecākus* gan par skolas būtību, gan par izglītības mērķiem.

Lielākā daļa intervēto vecāku uzskata, ka **informācijas pieejamībai** gan skolā, gan ārpus skolas šķēršļi nepastāv. Kā galveno **informācijas kanālu** vecāki minējuši citus vecākus un masu saziņas līdzekļus, galvenokārt presi un internetu. Tomēr vairāki vecāki uzsvēruši, ka informācija ne vienmēr ir saprotama. Viņi iesaka, lai likumi un citi normatīvie akti tiktu izklāstīti vieglā, saprotamā valodā un informācija būtu pieejama ne tikai latviski, bet arī krieviski.

Kopumā jāsecina – lai arī vecāki izmantojuši dažādus līdzdalības veidus, lielākā daļa intervēto vecāku netic, ka ar savu rīcību un līdzdalību spēs ietekmēt jebkādu procesu, tai skaitā izglītības jomā. Tāpat visnotaļ skeptiski vecāki skatās arī uz plašākas līdzdalības iespējām skolā. Tomēr vienlaikus vecāki uzsver - izskatot noteiktus jautājumus, kā arī pieņemot svarīgus lēmumus, gan skolā, gan ārpus skolas nepieciešams izzināt un ņemt vērā arī vecāku viedokli.

5. sadaļa

Perspektīvie vecāku darbības virzieni izglītības jomā

Sadaļas autors:
Sergejs Tancorovs

Problēmsituācija izglītības jomā – tā pirmām kārtām ir sabiedriska situācija. Tas nozīmē, ka izmaiņas tajā ir vispirms saistītas ar *sabiedrības subjekta* rašanos un ar *kolektīvo pūļu* radīšanu, kas vērstas uz problēmu risināšanu izglītībā. Runa ir par nepieciešamību radīt sabiedriskas organizācijas, kas pārstāvēs vecāku intereses valsts līmenī.

Mēs uzskatām, ka šāda veida organizācijām jārisina divi svarīgākie uzdevumi.

Pirmais uzdevums - *jaunas dienas kārtības radīšana vecākiem*, kas ļautu sākt apzināties un apspriest izglītībā esošo situāciju valsts problēmu un ilgtermiņa perspektīvu līmenī, nevis saistībā ar lokālajām kāda mācību priekšmeta apguves vai skolas saimnieciskās darbības grūtībām.

Otrs uzdevums - *efektīvu sadarbības veidu*, tai skaitā dialoga, *meklēšana ar valsts struktūrām*. Jebkuras vecāku iniciatīvas, kas netiek apspriesti ar valsts pārstāvjiem un neiegūs atbalstu, riskē nesasniegt rezultātu. Jāņem vērā, ka mūsdienu valsts ir viens no svarīgākajiem subjektiem mērķu noteikšanā un reformēšanā un tai ir daudzi nepieciešamie resursi. Līdz ar to sabiedrības iniciatīvas var veicināt šo resursu novirzīšanu jomās, kurām nepieciešama projektēšana un attīstība, turklāt valsts saņems iedzīvotāju atbalstu šo inovatīvo projektu īstenošanai.

Šāda veida sabiedriskās organizācijas *praktiskās darbības formas* varētu būt: sabiedrisko diskusiju, semināru, konferenču organizēšana par izglītības jautājumiem, priekšlikumu sagatavošana par LR likumdošanas attīstību, dažādu materiālu publicēšana un izplatīšana par izglītības situācijas analīzi un projektēšanu.

Par jaunu perspektīvo mērķi šādām organizācijām varētu kļūt *sabiedriskās ekspertīzes institūta radīšana*- izglītības attīstības projektu sabiedriskajai novērtēšanai.

Pastāvošās sabiedriskās organizācijas, kuru darbības pamatā ir vecāku līdzdalība, parasti ir piesaistītas noteikta virziena uzdevumiem. Tas ierobežo to izmantošanu plaša mēroga uzdevumu risināšanā valsts līmenī, vērstu uz pieejas izmaiņām izglītībai. Pat krievu skolu aizstāvības kustības masu protesta akcijas, kas bija vērstas pret 2004.g. reformu, tika koncentrēta tikai uz viena uzdevuma veikšanu. Izvirzīdama skolām un valstij jautājumu par tiesībām uz kultūras (šajā gadījumā- krievu) reproducēšanu, šī kustība atrisināja svarīgus sabiedrības uzdevumus, taču vairs nespēja pāriet pie jautājuma par valsts nākotni un šajos ietvaros - par izglītības attīstības stratēģiju, kas atbilstu šai nākotnei. Visi intelektuālie un fiziskie resursi pamatā tika piesaistīti jautājumam par to, kādā valodā mācīt bērnus krievu skolās, nepievēršot sabiedrības uzmanību jautājumiem par to - *ko viņiem mācīt, ar kādu mērķi un kādā veidā*.

Tādēļ rodas nepieciešamība veidot kopīgu telpu vecāku līdzdalībai izglītības politikā, kas darbotos pāri jau pastāvošajām organizatoriskajām struktūrām - dažādām sabiedriskajām organizācijām kā valsts, tā arī skolas līmenī. Turklāt jau esošo organizāciju resursiem un pieredzei var būt svarīga loma daudzu izglītības uzdevumu risināšanā. Vecāku-pasūtītāju organizācijas var sadarboties ar šīm organizācijām dažādās jomās - informācijas apmaiņā, kopīgu pasākumu organizēšanā, kopīgas pozīcijas radīšanā konkrētajos izglītības jautājumos, komunikācijā ar valsts un nevalstiskajām struktūrām.

Skolas līmenī vecāku aktivitātei skolas padomēs jānovirzās uz principiāliem izglītības jautājumiem, piešķirot skolas saimnieciskās darbības jautājumiem atbilstošu statusu - pakārtotu, apkalpojošu, bet ne satura jautājumu statusu. Ar vecāku atbalstu skola var iniciēt vissvarīgāko izglītības problēmu un attīstības perspektīvu apspriešanu, tādējādi pārstājot spēlēt bufera lomu starp izglītības ministriju un vecākiem. Šodien šī skolu loma traucē izprast skolā īstenībā esošo situāciju un novērtēt Izglītības ministrijas iniciatīvu reālās sekas. Daudzām skolām pašreizējā situācijā ir izdevīgi radīt priekšstatu par to, ka skolā esošā situācija ir labvēlīgāka, nekā tas ir īstenībā.

Tādejādi, par perspektīviem vecāku kā izglītības pasūtītāju darbības virzieniem mēs uzskatām *organizatorisko darbību* - tādas sabiedriskās struktūras izveidošanu, kas izteiktu sabiedrisko pasūtījumu izglītībai; *projektēšanas darbību* - šī sabiedrības pasūtījuma formulēšanu un *komunikatīvo darbību* - to, kas saskaņotu šo pasūtījumu ar valsti, ar skolām un sabiedrību.

Pamata prasības attiecībā uz visiem šiem darbības veidiem ir *subjektu* piedalīšanās tajās, proti, cilvēku, kas ir ieinteresēti pārmaiņās izglītības sistēmā un uzņemas atbildību par izglītības pasūtījuma veidošanu. Vēl viena svarīga prasība ir šo cilvēku korekta, kompetenta darbība, ko nodrošinās *speciālistu-ekspertu* līdzdalība projektēšanas un organizācijas uzbūves jomā, izglītības un sabiedriskās komunikācijas jomās.

Formulējot sabiedrisko pasūtījumu izglītībai, vecāku sabiedriskajai organizācijai jānosaka sava pozīcija attiecībā uz vērtībām, kuras translē *pastāvošā* Latvijas izglītības sistēma un *mūsdienu* izglītības vērtībām, aplūkojot pēdējās kā *nākotnes projektu* un kā izglītības pasūtījuma *pamatojumu*. Pielikumā 1 tiek apskatītas mūsdienu izglītības vērtības, kas atrodas pasaules būtiskāko izglītības tendenču pamatā.

6. sadaļa

Pamata jēdzienu vārdnīca vecākiem - izglītības pasūtītājiem

Sadaļas autori:
Sergejs Tancorovs
Oļegs Kulda
Kirils Frišenbruders
Romans Bobiļevs

Nākotne

Parasti vārda „nākotne” nozīmi uztver kā „tas, kas būs rīt”, „tas, kas būs turpmāk”. Ir vispārpieņemti divi nākotnes aprakstīšanas veidi – *vispārīgās* nākotnes apraksts un *savas* nākotnes apraksts.

Vispārīgās nākotnes ainas tiek plaši atspoguļotas masu informācijas līdzekļos, skan politiķu, analītiķu un tml. runās un tās ir vārda tiešā nozīmē „ainas”, tas ir, apraksti, kas ir ārēji attiecībā uz katru individu. Turklāt *vispārīgā* nākotne tiek aprakstīta objektīvā veidā (proti - „kā tas notiks īstenībā”) - kā pastāvošā kārtība, kuru iespējams tikai pareizi uzminēt vai izskaitļot. Kopumā tāds nākotnes apraksts veids neparedz cilvēka aktīvu piedalīšanos un atvel cilvēkiem statistu lomu, kaut gan var paredzēt nevienam konkrēti neadresētas receptes „kas vispār būtu jādara”. Šāda nākotnes prezentēšanas veida piemēri ir apgalvojumi par to, ka tirgus spēki sakārtos ekonomiku un saliks visu un visus savās vietās; dažu deputātu runas uz tribīnēm; sarunas mājokļu virtuvēs par globālās sasilšanas tēmu.

Savu nākotni izprot pavisam savādāk. Aprakstot *savu* nākotni, runā par *saviem* priekšstatiem, izvirza *savas* idejas par to, kas ir jāuzlabo, jāizveido vai jāmaina, nosaka *savus* mērķus. *Sava* nākotne no *vispārējās* nākotnes principiāli atšķiras ar to, ka tas ir ne tikai ārējais apraksts, bet arī priekšstats, saskaņā ar kuru šis „kāds” tālāk veidos *savu* darbību un tādejādi īsteno dzīvē *savus* priekšstatus par nākotni. *Sava* nākotne ir principiāli subjektīva, tas ir viena konkrēta cilvēka/cilvēku grupas priekšstats, griba un ticība, tās ir reālas darbības, kas izriet no šiem priekšstatiem. Turpinot piemēru par tirgus spēkiem, tā ir to cilvēku nākotne, kuri negaida, kamēr tirgus spēki ievieš kārtību viņa dzīvoklī, bet sāk ieviest kārtību paši.

Vecāku līdzdalības izglītībā kontekstā *savas* nākotnes apraksts - tas ir plāns un *savu* darbību īstenošana sava bērna izglītībā un plašāk - darbību īstenošana valsts izglītības politikā kopumā. Šāda nākotnes izpratne ļauj cilvēkam būt *darbības subjektam* un iemantot īpašu kvalitāti - atbildību, kas šeit tiek izprasta kā atbildība par uzticību izvēlei un tās īstenošanas precizitāti.

Izglītība

Izglītība ir vairāku procesu kopums, kas galvenokārt virzīti, no vienas puses - uz domāšanas spēju veidošanu, no otras - socializāciju.

Darbībā, kas vērsta uz izglītības procesu organizāciju un vadību, parasti nošķir instrumentālo un ētisko aspektu. Viens no svarīgiem ētiskā aspekta jautājumiem ir par Pedagoģa atbildību Nākotnes koncepcijas īstenošanā ar izglītības sistēmas starpniecību. Šī atbildība parasti paredz kādu noteiktu jautājuma risināšanas veidu: kas jāiemāca mūsu bērniem, kādai dzīvei jāgatavo nākamā paaudze? Vai arī savādāk - kādām vērtībām jāklūst par pamata vērtībām nākamai paaudzei?

Pēc tam, kad ir izveidots ētiskais (vērtību un mērķu) līmenis, tiek radīts instrumentārijs-tehnoloģiju, metožu, mācību priekšmetu, programmu utt. kopums, līdz pat pedagoģisko darbinieku sagatavošanai un finansēšanas mehānismiem. Uz instrumentālo līmeni attiecas arī likumdošanas mehānismi.

Izglītības saturs mainās vēstures gaitā, sekojot sabiedrības ideālu un vērtību maiņai. Attiecīgi, notiek izmaiņas arī skolas koncepcijā, jo tas ir lauks, kurā noris procesi, kas ved pie jauna izglītības satura.

Vecākiem jēdziens „izglītība” nozīmē atbilžu meklēšanas lauku uz jautājumu: kādām jābūt viņu bērnu vērtībām, priekšstatiem un prasmēm.

Cilvēka projekts izglītībā

Cilvēka projekts ir izglītības sistēmas pamata elements. Par šāda projekta priekšmetu kļūst cilvēka veidošanās process un šis process galvenokārt ir saistīts ar domāšanas organizācijas, komunikācijas un darbības principu apguvi. Projekta īstenošanu pavada noteiktu izglītības programmu un tehnoloģiju izstrāde.

Tā kā cilvēks ir sociālās struktūras daļa, viņa veidošanās procesa pamatā, no vienas puses, ir kultūras elementi, tai skaitā normas un tradīcijas, no otras puses - mūsdienu izaicinājumi, kuriem šim cilvēkam jāatbilst. Individuālas spējas un īpašības arī ir pietiekami svarīgas projektēšanai, jo tās projektā rada dažus ierobežojumus.

Cilvēka veidošanās process ir nebeidzams, tas turpinās visas cilvēka dzīves laikā un to organizē izglītība. Par rezultātu šeit uzskatāms cilvēks, kuram piemīt *pašorganizācija*, kas ļauj viņam atbilst mūsdienu pasaulei un izpausties tajā.

Izglītības politika

Izglītības politika ir darbība, kuras uzdevumus ir izglītības mērķu noteikšana un īstenošana valsts perspektīvās attīstības kontekstā. Izglītības politikas centrālais princips ir dažādu valsts mēroga subjektu iespēja veidot pasūtījumu izglītībai un īstenot to izglītības sistēmā.

Tas nozīmē, ka, pirmkārt, jārada *telpa*, kurā iespējams apgūt kompetences pasūtījuma radīšanai un noformēšanai izglītības sistēmai; otrkārt - jārada telpa, kurā var notikt konkurence starp dažādiem pasūtījumiem, un kas atspoguļo nākotnes priekšstatu daudzveidību.

Tas viss prasa specifisku komunikācijas formu izveidi starp dažādiem pasūtītājiem, tai skaitā - valsti, biznesu, atsevišķiem pilsoņiem, sabiedriskajām organizācijām - katrs no kuriem pretendē uz izglītības pasūtījuma īstenošanu.

Subjekts

Galvenais raksturlielums, kas ļauj aplūkot jēdziena būtību, ir subjekta īpašā attieksme pret realitāti. Subjekta atšķirīgā īpašība ir tas, ka viņam nav pieņemams priekšstats par realitāti kā nemainīgu lietu kārtību, kuru nepieciešams uzturēt un sargāt. Subjekts nepastāv izveidojušās kārtības un stabilitātes apstākļos vai, citiem vārdiem sakot - regularitātes un atražošanas struktūrās, jo šādā gadījumā cilvēka uzvedību pilnībā nosaka šīs struktūras, bet to iekšienē neatliek vietas subjektivitātes izpausmēm.

Subjekts, tieši pretēji, atrodas ārpus pastāvošās kārtības. Vēl jo vairāk, viņš vienmēr noteiktā nozīmē pretstata sevi pastāvošai kārtībai. *Subjekta izpratnē realitāte nav vis kārtība, bet gan situācija* - tāda lietu kārtība, kas prasa cilvēka iekļaušanos un piedalīšanos situācijas izmainīšanā. Situācija, no vienas puses, vienmēr norāda uz draudiem pastāvošai kārtībai un izaicina subjekta vērtības. No otras puses - tā nosaka robežu, kuras ietvaros subjekts ir gatavs darboties, īstenojot savus mērķus. Var secināt, ka priekšstati par realitāti kā situāciju ļauj uztvert kārtību kā maināmu parādību.

Situāciju nosaka subjekta vērtības un mērķi. Šajā ziņā ir ļoti svarīgi tas, ka *situāciju nevar atraut no subjekta*. Proti, nepastāv situācija pati par sevi (kā arī subjekts pats par sevi), tā vienmēr ir *apraksta rezultāts, kā arī konkrēta subjekta darbības lauks*.

Pielietojot subjekta jēdzienu attiecībā uz izglītības politiku, var sākt runāt par vecākiem-pasūtītājiem. Pirmais jautājums, uz kuru jārod atbilde - kādi mērķi un vērtības virza vecākus un pieprasa mainīt kārtību izglītībā? Pastāv arī šī jautājuma otra puse - kādus ierobežojumus izglītības joma var uzlikt vecāku mērķu īstenošanai?

Vecāki-pasūtītāji

Vecāki-pasūtītāji ir izglītības politikas subjekti (sk. jēdzienu „Subjekts”). Jēdzienam vecāki-pasūtītāji ir četri pamata aspekti. Šie aspekti ir jāņem vērā, lai sāktu domāt un darboties kā vecākiem-pasūtītājiem.

Pirmais šī jēdziena aspekts ir saistīts ar to, ka vecāki-pasūtītāji saskaras ar izglītības sistēmu, kas pēc savas būtības ir sabiedrisko pārmaiņu uzsākšanas mehānisms. Pasūtot jebkādas pārmaiņas izglītībā, sistēma sāks sagatavot cilvēku, kuram piemīt jauni priekšstati un darbības veidi- jaunas sabiedrības pilsoni. Tādējādi, attieksme pret šādu objektu kā izglītības sistēma liek vecākiem izvirzīt *sabiedriska* mērķa mērķus. Citiem vārdiem, *pasūtījumu izglītībai var formulēt tikai balstoties vecāku izvirzītajos sabiedriskos mērķos*.

Sabiedrisko mērķu un pasūtījuma būtība ir tāda, ka to var formulēt tikai sabiedriskas vienošanās rezultātā. Šajā sakarā otrs svarīgais apskatāmā jēdziena aspekts ir tas, ka *vecāki-pasūtītāji – tā ir sabiedriska pozīcija*. Tas nozīmē, ka vecāki, lai kļūtu par pasūtītājiem, satiekas ar citiem vecākiem un uzņemas līdzdalību sabiedrisko mērķu un pasūtījuma būtības apspriešanā.

Svarīgi atzīmēt, ka pasūtījuma saturu nosaka ne tikai sabiedriskie mērķi, bet arī tas, kādas *attiecības* vecāki nolēmuši veidot ar savu bērnu - tas ir jēdziena trešais aspekts. Eiropas kultūrā ir pieņemti divi atšķirīgi šādu attiecību veidi. Viens attiecību veids balstīts tajā, ka vecāki redz savā bērnā mantinieku, ģimenes uzņēmuma turpinātāju. Šajā gadījumā ģimenes uzņēmums izvirza prasības pret mantinieku. *Vecāki veido pasūtījumu izglītībai, kas sagatavos mantinieku*, kas spēs turpināt un attīstīt mantoto uzņēmumu. Attiecības vecāku un bērna starpā var būt arī savādākas- kad vecāki uzskata par pareizu *dot bērnam pilnīgu brīvību dzīves trajektorijas izvēlē*. Tad pasūtījums tiks formulēts tādā veidā, lai pēc izstāšanās no izglītības sistēmas cilvēks prastu pārvaldīt savu brīvību.

Un, visbeidzot, jēdziena ceturtais aspekts pievērš uzmanību tam, ka vecāki - pasūtītāji *ir ne tikai sabiedriska pozīcija, bet arī politiska pozīcija*. Tas nozīmē, ka vecāki nav vienīgie izglītības sistēmas izmaiņu pasūtītāji, šādi pasūtītāji ir arī valsts, bet pēdējā laikā arvien biežāk un aktīvāk arī business. Citādāk sakot, politisko sastāvdaļu veido dažādu izglītības pasūtījumu konkurence un saskaņošana.

Vecākiem-pasūtītājiem šis apstāklis nozīmē tikai vienu - piedaloties izglītības politikā, nav iespējams vienpersoniski ietekmēt situāciju. Tādēļ par vienīgo efektīvo *veidu, kas ļauj vecākiem kā subjektiem kļūt dalībniekiem izglītības politikas veidošanā, kļūst sabiedriska organizācija*. Sabiedriska organizācija ļauj apvienot vecāku centienus, veicot novērošanas un pastāvošās situācijas novērtēšanas darbības, veidot un virzīt savus izglītības pasūtījumus, iekļauties komunikācijā ar citiem izglītības pasūtītājiem.

Izglītības pasūtījums

Vispārpieņemtā prakse ir tāda, ka vecāki vai nu nepiedalās izglītības politikā, neievērojot pastāvošās izglītības sistēmas problēmas, vai arī tādā veidā formulē pasūtījumu, ka pēc būtības tā ir esošās situācijas modernizācija, „kosmētiskais remonts”, kurš neskar dziļākās problēmas izglītības „arhitektūrā”.

Šajā sakarā rodas jautājums: kādā veidā iespējams veidot pasūtījumu pārmaiņām izglītības sistēmā, kas vērstas nevis uz modernizāciju, bet uz attīstību? Vispirms jāņem vērā, ka pasūtījums pārmaiņām izglītības sistēmām - tas, pēc būtības, ir *pasūtījums sabiedriskām pārmaiņām*, jo tieši izglītības institūts, tai skaitā - skola lielā mērā nosaka to, kāda būs sabiedrība. Tāpēc viens no *elementiem, kas nosaka izglītības pasūtījuma saturu, ir sabiedriskie mērķi* (sīkāk sk. jēdzienu „Vecāki-pasūtītāji”)

Vēl viens principiāls aspekts, *kas nosaka izglītības pasūtījuma saturu, ir vecāku attieksme pret savu bērnu*. Atkarībā no tā, kā tiks veidotas šīs attiecības, vecāki var tādā vai citādā veidā formulēt pasūtījumu. Viena attiecību forma ir ģimenes uzņēmuma īpašnieka un mantinieka attiecības. Šajā gadījumā vecāki kā pamatlicēji izturēsies pret izglītības sistēmu kā vietu, kur tiek sagatavots viņu mantinieks. Prasības pret skolu veidos mantinieka sagatavošana, prasme nākotnē vadīt ģimenes uzņēmumu. Cita attiecību forma paredz, ka bērnam tiek dota iespēja pašam noteikt savas dzīves trajektoriju. Tas nozīmē, ka attiecībā uz izglītības sistēmu tiks noteikts pasūtījums - izveidot izglītības lauku, kur bērnam būs iespēja iegūt savu brīvību un iemācīties īstenot šo brīvību ar domām un darbībām.

Darbs pasūtījuma formulēšanā un tas, ka līdz ar vecākiem pasūtījumu konkurencē piedalās tādi pasūtītāji kā valsts un business, prasa nopietnus resursus un augstu kvalifikāciju. Tāpēc piedalīšanās izglītības politikā (jo izglītības politika - tā arī ir izglītības pasūtījumu konkurence) *paredz vecāku kopīgu rīcību un sadarbību ar ekspertu apvienībām*.

Pielikumi

Četri soļi izglītības pasūtījuma virzienā Materiāli vecāku mācību semināram „Vecāki – izglītības pasūtītāji”

Tēma nr.1. Vai vecāki var kļūt var izglītības pasūtītājiem?

1. Jautājuma izvirzīšana par vecākiem kā izglītības pasūtītājiem ir atbilde uz mūsdienu situācijas izaicinājumiem.
Mūsdienu situācijai raksturīga neatbilstība, kura arvien pieaug starp skolu un augstskolu absolventu iespējām un kvalificēta darbaspēka tirgus prasībām.
Principiāla problēma ir pastāvošās izglītības sistēmas inerce - sistēma netiek līdzī sabiedriskajām pārmaiņām, notiekošām mūsdienu dzīvē. Par mūsdienu dzīves pamatu kļūst mobilitātes princips, kas nozīmē iespēju pāriet no vienas darbības pie citas, no vienām zināšanām pie citām un no vienas normu sistēmas - citā.
2. Pāreja pozīcijā „vecāki-pasūtītāji” nozīmē to, ka vecāki apgūst *jaunu lomu sabiedrībā*. Tas, savukārt, prasa *jauna sabiedriskā mērķa* virzīšanu publiskajā sabiedriskajā komunikācijā: „Pasūtīt mūsdienu izglītību”.
3. Vecāki-pasūtītāji ir *aktīva* pozīcija, kas rada iespēju prasīt no izglītības institūcijām darbības, kas nepieciešamas situācijas izmaiņām.
Vecāku aktivitātei jāveidojas, apzinoties izglītības krīzi valstī, izvirzot jaunus izglītības mērķus un nostiprinot jaunu sabiedrisko normu - būt par vecākiem-pasūtītājiem.
4. Vecāki-pasūtītāji ir *sabiedriska* pozīcija. Tas nozīmē, ka vecāki pozicionē sevi ne tikai kā svarīgu elementu sabiedriskās korporācijas- Latvijas sabiedrības - ietvaros, bet arī kā ietekmīgu elementu attiecībā uz sabiedriskās *darbības* vektoru- valsts *attīstības* vektoru.
5. Izglītības pasūtījums ir *inovatīva* rakstura prasība. Tas attiecas uz kaut kā jauna, izglītības sistēmā līdz šim nepastāvoša projektēšanas darbību, bet ne uz tradicionālajām vecāku atbildības formām (skolas, augstskolas, kursu, privātskolotāja izvēle, kas pastāv pašlaik).
6. Pozīcija „vecāki-pasūtītāji” prasa no vecākiem jauna veida *maksu*. Tas nozīmē, ka vecāki atzīst ne tikai jaunāko izglītības tehnoloģiju vērtību, bet, svarīgākais- atzīst vērtību un nozīmi, kas piemīt:
 - 1) informācijai *par jaunām tendencēm* sabiedrības attīstībā;
 - 2) informācijai par šīm tendencēm atbilstošiem *jauniem izglītības projektiem*;
 - 3) jauno izglītības projektu *ekspertīzei*, lai radītu mūsdienu izglītības pasūtījumu saskaņā ar vecāku-pasūtītāju pozīciju.
7. Vecākiem-pasūtītājiem jābūt nodrošinātiem ar *organizatoriskiem resursiem*, kuri jārada attiecīgai sabiedriskai organizācijai.

Tēma Nr.2 Kā izvēlēties vērtības un izvirzīt mērķus?

1. Jautājums par vērtībām notiek kādas *krīzes* rezultātā, norāda uz *problēmsituācijas* pastāvēšanu.

2. Darbs ar vērtībām iekļauj divus svarīgus komponentus:
 - 2.1. Vērtībām jābūt „nodalāmām” no indivīda. Cilvēkam nav jābūt pilnībā identificētam ar vērtībām, bet jāprot tās „nošķirt”, „apskatīt”, attiecināt uz saviem dzīves uzdevumiem, saskaņot noteiktas vērtības ar savas darbības organizācijas principu - „veikt izvēli”. Cilvēkam jābūt brīvam no noteiktām vērtībām: viņš *labprātīgi* vadās pēc tām un *maina* tās, kad saprot, ka „dzīvo ne tā”.
 - 2.2. No otras puses, vērtības ir *sabiedrisku* struktūru organizācijas elements. Vērtību jēdziens tiek izmantots, lai saturētu cilvēku kooperācijas formu - apvienību un dažādu savienību vienotību. Pie šādām apvienībām pieder ģimene, pilsēta, valsts, Eiropas Savienība, cilvēce.
Tātad - vērtības attiecas uz cilvēka *sabiedrisko pozīciju*, atšķirībā no pārliecības, kas ir individualizēta. Vērtības ir pārliecības, kas ir savstarpēji saskaņotas, apstiprinātas sabiedriskajā vienošanās un sabiedrisko struktūru noteiktas.
3. Pastāv trīs sižeti, kuri apraksta trīs dažādus sabiedriskā cilvēka pašnoteikšanas veidus.
 - 3.1. Cilvēka personīgā pārliecība atšķiras no sabiedrības vērtībām un cilvēks maina savu pārliecību, atzīstot sabiedrisko vērtību lielāku nozīmi.
 - 3.2. Cilvēka personīgā pārliecība atšķiras no sabiedrības vērtībām un indivīds aiziet no attiecīgās sabiedriskās struktūras, saglabājot savu pārliecību un sabiedrisko struktūru status quo.
 - 3.3. Indivīds ieņem *vadošo pozīciju* attiecībā un sabiedrisko struktūru un kļūst par sabiedrisko pārmaiņu projekta iniciatoru.
4. Vērtības pastāv vēsturiskajā laikā, tās ir relatīvi stabilas un attiecībā uz tām tiek pielietots jēdziens „laikmets” (mūsu laikmeta vērtības), „vēsturiskā kopība” (industriālās sabiedrības vērtības, postindustriālās sabiedrības vērtības), „laiks” (Jaunā laika Eiropas cilvēka vērtības). No otras puses, vērtības ir maināmas un attiecībā uz tām tiek izmantots nākotnes diskurs: „projekts”, „avangarda vērtības”, „jaunās vērtības”.
5. Vērtības translē un atražo attiecīgi sabiedriskie veidojumi, kur izglītībai (izglītības sistēmai) pieder galvenā loma.
6. Vērtības- tie ir apgalvojumi par to, kā *jābūt*, par to, ko *mēs uzskatām* par nepieciešamu. Vērtības ir tas, kas ļauj mums vērtēt situāciju kā *problēmsituāciju* (kā nesaskaņu starp to, kam jābūt un kas pastāv).
7. Mērķi vienmēr pastāv noteiktu vērtību ietekmes laukā un darbībā. Pirms sabiedrisko mērķu izvirzīšanas jānotiek vērtību izvēlei un saskaņošanai.

Tēma Nr.3 Kādā veidā jādomā un jārunā par izglītības problēmām?

1. Kādas situācijas noteikšana par problēmsituāciju un jēdziena „problēma” izmantošana nozīmē, ka attiecībā uz šo situāciju mēs atzīstam *pārmaiņu* nepieciešamību.
2. Problēmsituācija vienmēr ir subjektīvizēta. Lai raksturotu problēmu, ir svarīgi norādīt - *kā* problēma tā ir.
3. Problēmas pastāv *darbībā*. Runājot par problēmu, jānorāda uz to darbību, kas tiek veikta un kuras veikšanā rodas šī problēma.

4. Apzīmēšana par „problēmu” ir saistīta ar īpašu *domāšanas organizācijas* tehnoloģiju. Izmantojot jēdzienu „problēma”, mēs norādām uz *līdzekļu deficītu* un vienlaikus - uz *rezultātu*, kuru tiecamies sasniegt un tā sasniegšanas neiespējamību esošos apstākļos. Tehnoloģiski „problēma” organizē iespēju turpināt mūsu *virzību uz rezultātu* apgrūtinātos apstākļos. Problēmas noteikšana nozīmē, ka esam *pieņēmuši lēmumu* virzīties uz mērķi, *radot jaunus līdzekļus* - līdzekļus, kuru mums pašlaik trūkst.
5. Problēmas jāformulē tādā veidā, lai tās varētu pārveidot par *uzdevumiem*, proti- par kolektīviem un personīgiem *lēmumiem* par jautājumu „kas jādara tālāk?”.
6. Vecākiem, runājot par izglītības problēmām publiskās sabiedriskās komunikācijas laukā, jādara tas no subjekta pozīcijas, kurš gatavs *uzņemt atbildību* par problēmas risināšanu.

Tēma Nr.4. Kā izmantot savas tiesības un aizstāvēt tās

1. Izmantot tiesības - tas nozīmē piešķirt darbībām (vai attiecībām) tiesisku spēku, noformējot tās saskaņā ar likuma prasībām vai ar savām darbībām konkretizējot atzīto tiesisko principu.
2. Aizstāvēt tiesības - tas nozīmē veicināt tiesiskā principa vai tiesiskās normas atzīšanu par vispārobligāto, grozot likumdošanu vai ieviešot stabilu tiesību piemērošanas praksi.
3. Vecāku tiesības lemt par izglītības jautājumiem izriet no likumā noteiktās vecāku atbildības par bērna audzināšanu un attīstību, kā arī demokrātijas principa.
4. Vecāku līdzdalības princips lēmumu pieņemšanā izglītības jomā ir noteikts gan Latvijas, gan starptautiskajā un ārzemju likumdošanā. Latvijas sistēmā vecāku līdzdalībai pamatā jānotiek divos līmeņos - skolas un valsts. Valsts līmenī tiek noteikti mērķi, uzdevumi un izglītības obligātais saturs (valsts standarts). Skolas līmenī tiek noteikts mācību iestādes darbības virziens un izstrādāta mācību programma.
 - 4.1. *Lai īstenotu līdzdalības principu izglītības jomā* vecākiem ir *nepieciešamas*:
 - a) tiesības savlaicīgi iegūt informāciju un procesuāla kārtība, kas nodrošina šīs tiesības;
 - b) tiesības saņemt metodiskas konsultācijas un neatkarīgo ekspertu vērtējumu un procesuāla kārtība, kas nodrošina šīs tiesības;
 - c) līdzdalības tiesības kā balss tiesības vai tiesības uz viedokļa ievērošanu.
 - d) attiecīgi institucionālie mehānismi
 - 4.2. Pašlaik likumdošanā *noteiktas*:
 - a) tiesības saņemt informāciju par izglītības jautājumiem, procesuāla kārtība – „pieprasījums-atbilde”;
 - b) tiesības saņemt konsultatīvo un metodisko palīdzību no valsts un pašvaldību institūcijām, procesuāla kārtība nav noteikta;
 - c) vecāku tiesības paust viedokli, kam nav juridisku seku;
 - d) skolas padomes, kā arī padomes, kuras radītas ar pašvaldības (Rīga) vai ministra rīkojumu un kurām nav pietiekamas kompetences un līdzdalības tiesību.
 - 4.3. *Lai izmantotu un aizstāvētu savas tiesības*, vecākiem *jāpieprasa*:
 - a) savlaicīga informēšana par paredzamajiem lēmumiem un pieņemto lēmumu pamatošana;

- b) noteikt kārtību metodisko konsultāciju un ekspertu neatkarīgā vērtējuma saņemšanai;
- c) piešķirt vecāku viedoklim juridiskas sekas lēmumu pieņemšanas procesā;
- d) Izveidot pie IZM sabiedrisko vai vecāku izglītības padomi; paplašināt skolas padomes kompetenci izglītības procesa jomā; reformēt skolas padomes izveidošanas procedūru saskaņā ar demokrātiskiem standartiem.

4.4. Prasības var izvirzīt:

- a) vēršoties pie personām, kurām ir likumdošanas iniciatīvas tiesības - pie prezidenta, Saeimas komisijām, Saeimas deputātiem;
- b) izmantojot likuma mehānismus par informācijas atklātību un par iesniegumu, sūdzību un priekšlikumu izskatīšanu valsts un pašvaldības institūcijās (paziņojumu iesniegšana);
- c) vēršoties tiesā par tiesisko principu neievērošanu (Administratīvā procesa likuma 15.panta 12.p.)

Mūsdienu izglītības vērtības

Katra dzīves neatkārtojamības vērtība un patstāvības vērtība. Izglītībai jāveido patstāvīgi un atbildīgi cilvēki, kas spēj radīt personiskās vērtības un mērķus.

Pasaules atveidojumu daudzveidības vērtība. Izglītībai jāveido skolēniem izpratne par pastāvošo priekšstatu par pasauli daudzveidību un prasme izmantot dažādus pasaules atveidojumus.

Mobilitātes vērtība mainīgajā pasaulē. Izglītībai jāattīsta jauniešu mobilitāte - prasme pāriet no vienas darbības pie otras, no viena domāšanas veida pie cita.

Personīgās atbildības vērtība. Izglītībai jāveido jauno cilvēku gatavība uzņemties personisko atbildību par saviem lēmumiem, rīcību u to sekām. Lai uzņemtos atbildību, nepieciešamais priekšnoteikums ir sistemātiskās domāšanas attīstība – spēja uztvert veselumu, kura ietvaros norisinās cilvēka darbība.

Sadarbības un partnerattiecību vērtība. Izglītībai jāveido jauno cilvēku spēja iekļauties kolektīvā darbībā: organizēt komunikāciju un sadarbību, radīt kopīgus mērķus, kritiski izturēties pret saviem un citu priekšlikumiem, problematizēt tos un pāriet pie jaunu risinājumu meklēšanas.

Profesionalitātes vērtība. Izglītībai jānodrošina trīs darbības jomu apgūšana - normatīvi organizētās, inženieri- pētnieciskās un uzņēmējdarbības - kā arī specializācija viena no tām.

Inovāciju vērtība. Izglītībai jānodrošina jaunieši ar iespēju piedalīties inovācijas procesos - veidojot kompetenci projektēšanas, vadības un organizācijas jomā.

Sabiedriskā komunikācija un izglītības politika

Sabiedriskās komunikācijas eksperta Olgas Orlovas slēdziena rezumējums.

Vecāku piedalīšanos Latvijas izglītības politikā raksturo tas, ka nav izveidota vecāku kā sabiedriskās komunikācijas subjekta sabiedriskā pozīcija.

Vecāku sabiedriskās pozīcijas trūkums izpaužas kā viņu mērķu nenoteiktība līdzdalībai sabiedriskajā komunikācijā izglītības jautājumos, nepietiekama savu mērķu un sabiedriskās pozīcijas adekvātas reprezentācijas nozīmes novērtēšana, nepietiekami attīstīti veidi, kādos tiek radīts sabiedriskais viedoklis izglītības politikas jomā.

Valsts izglītības sistēmas administratīvo struktūru darbība Latvijā neparedz sabiedrisko dialogu par izglītības politikas neviennozīmīgajiem jautājumiem un sabiedrisko diskusiju par tās radīšanu.

Mūsdienu sabiedriskās attīstības tendenču ietvaros vecāki var kļūt par pilnvērtīgu un aktīvu sabiedriskās komunikācijas subjektu izglītības politikas jautājumos.

Sabiedriskās vecāku asociācijas spēj ietekmēt izglītības politiku, veidojot sabiedrisko viedokli, ja tiks ievēroti komunikatīvās sabiedrības imperatīvi: obligāta piedalīšanās sabiedriskajā komunikācijā; savas līdzdalības mērķa apzināšanās; savas pozīcijas un mērķu reprezentācija sabiedriskajā telpā.

Vecāku sabiedrisko asociāciju veidu un viņu līdzdalības veidu sabiedriskajā komunikācijā daudzveidība izglītības jautājumos radīs šķērslī inflācijas procesiem sabiedriskajā komunikācijā un uzturēs sabiedrisko interesi par izglītības politiku.

Lai vecāki efektīvi piedalītos izglītības politikā, ir svarīgi, lai vecāki apzinātos, cik sarežģīti un ilgstoši ir procesi, kuri nosaka izglītības politiku. Šim mērķim kalpo vecāku asociāciju sadarbība ar sabiedriskās attīstības un izglītības dažādu jomu ekspertiem.

Lai veidotu dialogu visu komunikācijas dalībnieku starpā izglītības jautājumos, vecāku darbībai sabiedriskās komunikācijas telpā elastīgi jāapvieno publiskās un nepubliskās komunikācijas veidi.

Par sabiedriskās komunikācijas izglītības jomā mērķi varētu kļūt vienošanās jautājumos, kurus sabiedriskās diskusijas dalībnieki uzskata par strīdīgiem.

Piemēri, kad pret sasāpējušām sabiedriskām problēmām pausta pilsoniska attieksme, varētu kļūt par šādas sabiedriskās komunikācijas ilgtermiņa efektu, kalpojot par vērtīgu piemēru turpmākajām paaudzēm.

Komunikācijas psiholoģijas eksperta Olgas Orlovas slēdziena rezumējums

1. Vai pastāv komunikācija dažādu izglītības sistēmas līmeņu starpā?

Komunikācija dažādu līmeņu starpā un starp līmeņiem *ģimene, klase, skola, valsts* kā vienas sistēmas daļām *pastāv*. Saskaņā ar komunikācijas teorijas aksiomu jebkura darbība un darbības neesamība ir uzvedība un komunikācija. Komunikācijas neesamība nav iespējama. Vecāku līdzdalība izglītības politikā nav izvēles vai apspriešanas priekšmets. Par izvēles un apspriešanas priekšmetu var kalpot šīs līdzdalības veidi.

Var uzdot jautājumu par to, vai tādā veidā organizēta komunikācijas procesa dalībnieki sasniedz savu mērķus? Vai izglītības sistēma kopumā sasniedz savus mērķus? Kādas problēmas jāatrisina, lai šo mērķu sasniegšana kļūtu iespējama?

2. Vai vecāki var piedalīties izglītības politikā „vienā līmenī” ar citiem izglītības politiku veidojošiem spēkiem?

Visu komunikatīvo apmaiņu pamatā komunikācijas dalībnieku starpā ir vai nu vienlīdzība (tie ir simetriski) vai arī atšķirības (tie ir komplementāri).

No ilgtermiņa seku viedokļa, attieksme pret komunikāciju kā sacensībām (simetrijas eskalācija) nav produktīva un ekoloģiska nevienam dalībniekam (ģimenei, klasei, skolai, valstij).

Projektēšanas seminārs var darboties pie sekojošiem jautājumiem:

Kādi ir nosacījumi vienlīdzīgu pozīciju pastāvēšanai starp komunikācijas dalībniekiem par izglītības politikas jautājumiem? Pie kādiem nosacījumiem pozīciju vienlīdzība nav produktīva un ir nepieciešama pāreja pie cita komunikācijas veida - komplementārā?

Komunikācijas dalībnieku ierobežošana ar vienas pozīcijas rāmjiem - „dominēšana” vai „pakļaušanās” - (rigidā komplementārā pozīcija) plašos laika ietvaros nav produktīva un ekoloģiska nevienam dalībniekam (ģimenei, klasei, skolai, valstij).

Projektēšanas seminārs var darboties pie sekojošiem jautājumiem:

Kā izpaužas vecāku vadošā loma izglītības politikā?

Attiecībā pret kuriem izglītības politikas virzieniem vecākiem jāatrodas „pakļaušanās” pozīcijā?

Kuri izglītības sistēmas struktūrelementi un kādēļ vecākiem jāatzīst par ietekmīgākajiem?

Kuri no komunikācijas dalībniekiem (ģimene, klase, skola, valsts), kādēļ un kādos apstākļos var turpināt atrasties dominējošā vai pakļautā pozīcijā?

3. Vai vecāku darbības, piedaloties izglītības politikā, ir viennozīmīgas, caurredzamas un izprotamas visām izglītības politikā ieinteresētajām pusēm?

Jebkuram ziņojumam (darbībai) ir *metakomunikatīvais* aspekts, kurš norāda uz to, kā tieši jāuztver un jāsaprot attiecīgā ziņojuma jēga. Jebkurš ziņojums savā metakomunikatīvajā aspektā var būt nenoteikts un to var dažādi uztvert dažādi komunikācijas dalībnieki dažādos līmeņos.

Vecāku piedalīšanās veidiem izglītības politikā jānodrošina abi komunikatīvie aspekti: saturiskais (darbības saturs, ziņojums) un metakomunikatīvais (norādījums par to, kāda nozīme ir šim ziņojumam vai darbībai, kā tie jāuztver). Vecāku līdzdalības izglītības politikā metakomunikatīvā aspekta nodrošināšanai ir mērķis minimizēt neskaidrības izpratnes un uztveres visos līmeņos (ģimene, klase, skola, valsts), kas var rasties jebkuriem citiem sabiedriskās komunikācijas dalībniekiem par vecāku darbībām, piedaloties izglītības politikā.

LR likumdošana (fragmenti)

Izglītības likums

21.pants. Sabiedrības līdzdalība izglītībā

(1) Sabiedrība piedalās izglītības organizēšanā un attīstībā, popularizējot visu veidu izglītību, veicot izglītošanu un sekmējot izglītības kvalitātes uzlabošanu, veidojot izglītības programmas, aizsargājot izglītojamo un pedagogu tiesības un intereses izglītības ieguves un darba procesā, veidojot izglītības un izglītības atbalsta iestādes un sabiedriskās organizācijas.

(2) Valsts un pašvaldību izglītības pārvaldes iestādes nodrošina šā panta pirmajā daļā minēto uzdevumu veikšanai nepieciešamo informāciju, konsultācijas un metodisko palīdzību.

(3) Valsts un pašvaldības atsevišķu tām noteikto izglītības pārvaldes un izglītības atbalsta funkciju veikšanu likumā noteiktajā kārtībā var deleģēt sabiedriskajām organizācijām, nodrošinot attiecīgu finansējumu.

Informācijas atklātības likums

4.pants. Vispārpieejamā informācija ir tāda informācija, kas nav klasificēta kā ierobežotas pieejamības informācija.

10.p. 3.d. Vispārpieejamo informāciju sniedz arī pēc privātpersonas pieprasījuma. Šādu informāciju sniedz jebkuram, kas to vēlas saņemt, ievērojot personu vienlīdzību informācijas iegūšanā. Pieprasītājam nav īpaši jāpamato sava interese par vispārpieejamu informāciju, un to viņam nevar liegt tāpēc, ka šī informācija neattiecas uz pieprasītāju.

11.p. 4.d. Ierobežotas pieejamības informāciju pieprasa rakstveidā. Pieprasot ierobežotas pieejamības informāciju, persona pamato savu pieprasījumu un norāda mērķi, kādam tā tiks izmantota. ...

Likums. Iesniegumu, sūdzību un priekšlikumu izskatīšanas kārtība valsts un pašvaldību institūcijās

1.pants. Ikvienai fiziskajai un juridiskajai personai ir tiesības griezties valsts un pašvaldību institūcijās ar mutvārdu un rakstveida iesniegumiem, sūdzībām un priekšlikumiem un saņemt atbildi *pēc būtības* šajā likumā noteiktajā kārtībā

8.pants. (1) Valsts vai pašvaldības institūcijai, kas saņēmusi iesniegumu, sūdzību vai priekšlikumu, tas jāreģistrē Ministru kabineta noteikumos paredzētajā kārtībā un jāpieņem viens no šādiem lēmumiem:

2) 15 dienu laikā atbildēt iesniedzējam, ja iesnieguma, sūdzības vai priekšlikuma izskatīšanai nav nepieciešama papildu pārbaude vai nav jāpieprasa papildu ziņas;

3) 30 dienu laikā atbildēt iesniedzējam, ja iesnieguma, sūdzības vai priekšlikuma izskatīšanai ir nepieciešama papildu pārbaude vai jāpieprasa papildu ziņas; šādos gadījumos par papildu pārbaudi jāpaziņo iesniedzējam...

(5) Iesniegumi un sūdzības, kas saistīti ar bērna tiesību aizsardzību, izskatāmi nekavējoties, bet ne vēlāk kā triju dienu laikā.

Administratīvā procesa likums

15.p. 12.d. Iestāde un tiesa nedrīkst atteikties izlemt jautājumu, pamatojoties uz to, ka šis jautājums nav noregulēts ar likumu vai citu ārējo normatīvo aktu (iestāžu un tiesu juridiskās obstrukcijas aizliegums). Tās nedrīkst atteikties piemērot tiesību normu, pamatojoties uz to, ka šī tiesību norma neparedz piemērošanas mehānismu, ka tas nav pilnīgs vai nav izdoti citi normatīvie akti, kas tuvāk regulētu attiecīgās tiesību normas piemērošanu. Tas neattiecas tikai uz gadījumu, kad nav izveidota vai nedarbojas iestāde, kurai šī tiesību norma ir jāpiemēro vai citādā veidā jāpiedalās tās piemērošanā.